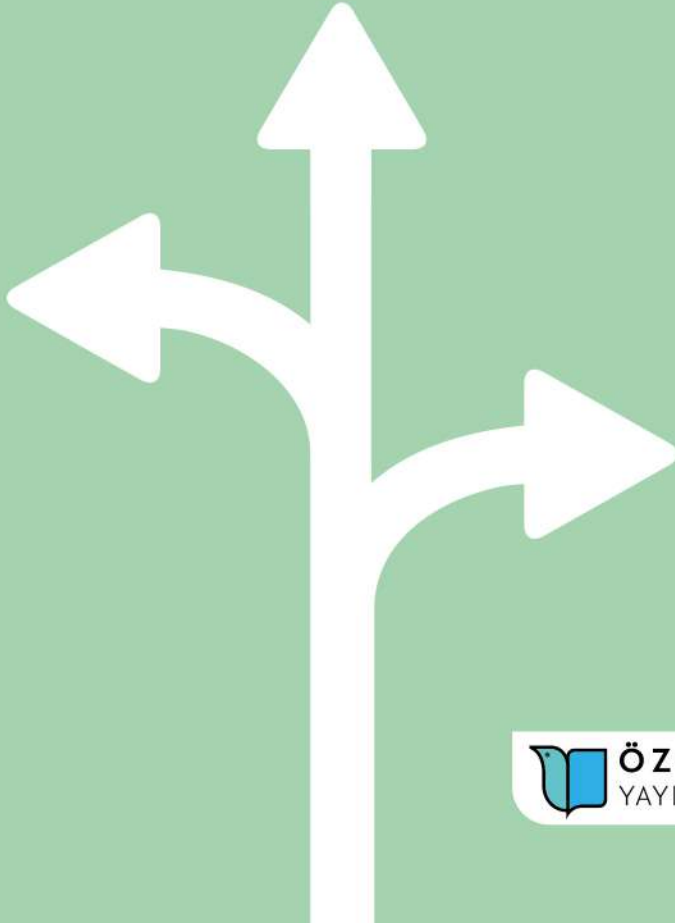

Meslek Etiği & Grafık Tasarım: Genelden Özele Bir Yolculuk

Mustafa Akman

ÖZGÜR
YAYINLARI

Meslek Etiği & Grafık Tasarım: Genelden Özele Bir Yolculuk

Mustafa Akman

Published by

Özgür Yayın-Dağıtım Co. Ltd.

Certificate Number: 45503

📍 15 Temmuz Mah. 148136. Sk. No: 9 Şehitkamil/Gaziantep

☎ +90.850 260 09 97

📞 +90.532 289 82 15

🌐 www.ozguryayinlari.com

✉ info@ozguryayinlari.com

Meslek Etiği & Grafik Tasarım: Genelden Özele Bir Yolculuk

Mustafa Akman

Language: Turkish

Publication Date: 2025

Cover paint by Mehmet Çakır

Cover design and image licensed under CC BY-NC 4.0

Print and digital versions typeset by Çizgi Medya Co. Ltd.

ISBN (Paperback): 978-625-5958-95-2

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub730>

OPEN ACCESS

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

This license allows for copying any part of the work for personal use, not commercial use, providing author attribution is clearly stated.

Suggested citation:

Akman, M., (2025). *Meslek Etiği & Grafik Tasarım: Genelden Özele Bir Yolculuk*. Özgür Publications.

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub730>. License: CC-BY-NC 4.0

The full text of this book has been peer-reviewed to ensure high academic standards. For full review policies, see <https://www.ozguryayinlari.com/>

Önsöz

Kitabın temel amacı, etik kavramının tarihsel süreçleri, önde gelen filozoflara göre etik anlayışları ve meslek etiğinin detaylı gelişimi gibi teorik çerçeveleri ayrıntılı şekilde ele almak yerine, günlük hayatta ve grafik tasarım alanında meslek etiğinin pratik yaşamdaki gerekliliğini vurgulamak ve bu doğrultuda temel bilgileri kısaca sunmaktır. Bu bağlamda, meslek etiğine neden ihtiyaç duyulduğu, gündelik yaşamı nasıl etkilediği, etik ile bağlantılı temel bilgilerin kazandırılması, grafik tasarım ile etiğin ilişkisi ve uygulamaya nasıl yansıtılabileceği üzerine odaklanılmıştır. Bu kitap, 2022 yılında Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nde danışmanlığını Prof. Melike Taşçıoğlu Vaughan ve Doç. Dr. Zerrin Aşan Greenacre yapmış olduğu **“Türkiye’de Grafik Tasarım Bağlamında Meslek Etiğinin İncelenmesi”** başlıklı, tez no: **734456** olan sanatta yeterlik tezine dayanmaktadır. Kitap, meslek etiği konusunda temel düzeyde bilgi edinmek isteyen bireyleri hedeflemektedir; özellikle grafik tasarım ve görsel iletişim tasarımı alanlarında çalışan tasarımcılar, araştırmacılar ve öğrenciler için hazırlanmıştır.

Mustafa Akman

Tasarımcı Bodrum’da doğdu ve güzel sanatlar lisesinde resim eğitimi aldı. Daha sonra Dokuz Eylül Üniversitesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi’nden grafik tasarım alanında lisans, yüksek lisans ve sanatta yeterlilik dereceleri tamamladı. Kariyeri boyunca hem yurtiçinde hem de yurtdışında grafik tasarımcı olarak deneyim kazandı. Şu an akademisyen olarak çalışmalarına Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Gönen MYO Tasarım Bölümü Grafik Tasarım Programında devam etmektedir.

İletişim ve detay: <https://linktr.cc/mustafaakman>

İçindekiler

Önsöz	iii
Giriş	1
1. Gereksinimi Tanımlamak ve Anlamak	3
Meslek Etiğine Neden İhtiyacımız Var?	3
Etik Dışı Davranışların Sonuçları Nedir?	8
Evrensel Etik Değerlere Uygun Davranmak Ne Kazandırır?	11
2. Temel Kavramlar	15
Ahlak Nedir?	15
Etik Nedir?	17
Etik ve Ahlakın Ayrımı nedir?	19
Evrensel Etik Değerler Nelerdir?	21
Etik Türleri Nedir?	27
3. Meslek Etiği	31
Meslek Etiği Nedir?	31
Meslek Etiğinin Kısa Tarihi	33
Meslek Etiği İlkeleri Nelerdir?	34
Meslek Etiğine Aykırı Davranışlar Nelerdir?	36
Meslek Etiğine Aykırı Davranışların Nedenleri Nelerdir?	38

4. Meslek Etiği & Grafik Tasarım	41
Grafik Tasarımda Etik Değerlerin Rolü	41
İyi, Doğru ve Etik Tasarımın Kesişimi	52
Türkiye’de Grafik Tasarım Etiği	55
Grafik Tasarım Ötesinde Sorumlu Paydaşlar ve Etkileri	65
Durum Senaryoları Üzerinden Düşünme Egzersizleri	69
 Sonuç Yerine	 79
Kaynakça	83

Giriş

Meslek etiği ilkeleri, kodları veya kurallarına uygun davranabilmek için öncelikle ahlak, etik, evrensel etik değerler, meslek kavramı ve meslek etiği gibi temel kavramların bilinmesi gerekir. Bununla birlikte, etik ilkelerin sadece teorik olarak öğrenilmesi yeterli değildir; bireyin bu değerleri içselleştirerek günlük yaşamında uygulaması esastır. Evrensel etik değerlerin benimsenmediği bir toplumda ne meslek hayatında ne de toplumsal düzeyde erdemli bir yaşamdan ve dolayısıyla meslek etiğinden söz edilebilir. Hangi meslek icra edilirse edilsin, öncelikle bireysel yaşamda etik değerlerin özümsemi ve uygulanması gereklidir. Ancak bu sayede meslek etiği ilkeleri doğru bir şekilde oluşturulup hayata geçirilebilir. Bu doğrultuda, öncelikle genel etik bilgileri edinmek, ardından bu bilgileri uzmanlık alanı içinde sorgulayıcı bir yaklaşımla ele alarak ilkeleri oluşturmak ve uygulamak önemlidir. Ayrıca, meslek etiğinin sürdürülebilir olması için yürütme ve denetim mekanizmalarının da oluşturulması gereklidir. Grafik tasarım, geniş bir etki alanına sahip bir meslek dalıdır ve toplumun birçok kesimini doğrudan veya dolaylı olarak yönlendirme gücüne sahiptir. Tasarımcıların meslek

etiğine uygun hareket etmesi, hataları önleyerek bir denge unsuru oluşturabilir ve topluma daha bilinçli, erdemli bir yaşam inşa etme sürecinde yardımcı olabilir. Ancak unutulmaması gereken önemli bir nokta, etik değerlerin yalnızca bireysel olarak değil, toplumsal düzeyde de benimsenmesi gerektiğidir. Örneğin, güvenilirlik ilkesinin işleyebilmesi için yalnızca bir tarafın değil, tüm tarafların bu değere uygun şekilde hareket etmesi şarttır. Etik değerlere uygun bir yaşam sürmek, erdemli bir hayatın temel unsurlarından biridir. Bu, bireyin kendisine, topluma ve çevreye karşı sorumluluklarının bilincinde olarak hareket etmesini gerektirir.

Gereksinimi Tanımlamak ve Anlamak

1.1. Meslek Etiğine Neden İhtiyacımız Var?

Günümüz dünyasında hızla artan rekabet, kurumların ve bireylerin daha fazla insana ulaşma, hızlı büyümek, yükseltmek ve kâr payını artırma gibi hedeflerini ön plana çıkarmaktadır. Ancak, bu hedeflere ulaşma çabası bazen tarafları etik dışı davranışlara yönlendirebilmekte, meslek alanlarında güven, dürüstlük ve tarafsızlık gibi ilkeleri tehdit edebilmektedir. Bu noktada mesleki etik kodlar veya kurallar, bireylerin ve kurumların faaliyetlerini güvenilirlik, dürüstlük ve adalet gibi evrensel etik değerler veya ilkeler çerçevesinde yürütmesini sağlamak amacıyla ortaya çıkmıştır. Etik değerler, meslek mensuplarının doğruluk, tarafsızlık, güvenilirlik ve sorumluluk gibi temel etik prensiplere bağlı kalmasını teşvik ederek, toplumun ilgili mesleklere duyduğu güveni artırmaktadır. Meslek etiği ilkeleri veya kodları zaman zaman güncellense de bu kodların temelini oluşturan evrensel etik değerler her dönem güncelliğini ve önemini korumaktadır.

Örneğin doğruluk veya güvenilirlik ilkesi, Antik Yunan döneminden Rönesans'a, Sanayi Devrimi'nden yapay zekâ çağına kadar her dönem bir pusula gibi yön göstermeye devam etmiştir ve etmektedir. Bu etik değerler, meslek mensupları için yalnızca birer ideal olmaktan öte, mesleki uygulamaların sürekliliğini ve toplum nezdinde meşruiyetini sağlayan zorunlu kodlar, ilkeler veya kurallar olarak da değerlendirilmektedir.

Günümüz çalışma ortamlarında etik değerlerin korunması, bireylerin mesleki sorumluluklarını etik çerçevede yerine getirmesi, sadece bireysel ve kurumsal itibarı korumakla kalmayıp aynı zamanda toplumsal kalkınmaya da katkı sağlamaktadır. Etik değerler, hukuk kurallarından farklı olarak sadece yasalarla belirlenen sınırların ötesinde, bireylerin vicdani sorumluluğunu da içermektedir. Bu nedenle, meslek etiği ilkeleri, meslek örgütleri, akademik kurumlar ve iş dünyasında yaygın şekilde benimsenerek, mesleklerin saygınlığının korunmasına yönelik birer rehber niteliği taşımaktadır. Mesleki etik ilkeler, kodlar veya kuralların en temel işlevlerinden biri, meslek mensuplarının etik olmayan davranışlardan kaçınmalarını sağlamak ve böylece mesleki itibarı korumaktır. Örneğin, tıp alanında hekimlerin hastalarının mahremiyetini koruması ve etik kurallara bağlı kalması, sağlık sektörüne duyulan güveni pekiştirmektedir. Benzer şekilde, gazetecilerin haberleri tarafsız ve objektif bir şekilde sunması, toplumun doğru ve güvenilir bilgilere ulaşmasını garanti altına alır. Hukuk alanında ise avukat ve savcıların meslek etiği kurallarına uyması, adalet sistemine duyulan güveni artırırken, mühendislerin etik kodlara uygun projeler üretmesi, halkın güvenliğini ve çevreyi koruma amacını güçlendirir. Mesleki etik kodlar, yalnızca bireysel etik davranışları

teşvik etmekle kalmaz, aynı zamanda kurumsal düzeyde ayrımcılığı önleyerek eşitlik ve adaleti destekler. İş yerlerinde çalışanlara cinsiyet, ırk, inanç veya diğer kişisel özellikler gözetilmeksizin eşit fırsatlar sunulması, etik kuralların temel gerekliliklerinden biridir. Örneğin, akademik dünyada etik ilkeler çerçevesinde hareket edilmesi, bilim insanlarının araştırmalarını adil ve tarafsız bir şekilde yürütmesine yardımcı olur. Akademik etik, intihal ve veri manipülasyonu gibi bilimsel dürüstlüğe zarar veren eylemlerin önüne geçerek, bilginin güvenilirliğini ve geçerliliğini korur. Aynı şekilde, iş dünyasında etik kuralların uygulanması, şeffaflık ve hesap verilebilirliği teşvik ederek piyasa güvenilirliğini artırır.

Grafik tasarım alanında da meslek etiği büyük bir önem taşımaktadır. Örneğin, bir tasarımcının başka bir tasarımcının eserini izinsiz kullanması veya intihal yapması hem yasal hem de etik açıdan büyük bir sorun oluşturur. Benzer şekilde, bir markanın veya kurumun logosunun, renk paletinin ya da tasarım dilinin bilinçli olarak izinsiz bir şekilde taklit edilmesi de etik dışı bir yaklaşımdır. Tasarım etiği ayrıca müşteriye ve topluma karşı da bir sorumluluk getirir. Bir tasarımcının yanıltıcı veya manipülatif reklamlara katkı sağlaması, tüketicilerin doğru bilgilendirilmesi ilkesine aykırıdır. Örneğin, gıda veya ilaç sektöründe görsel manipülasyonlarla gerçeğe aykırı bir algı oluşturmak, etik bir tasarım anlayışıyla bağdaşmaz. Ayrıca, tasarımda tarafsızlık da önemli bir etik ilkedir. Örneğin, politik veya toplumsal kampanyalar için tasarım yaparken bilgi manipülasyonu yapmamak, tarafsızlığı korumak etik açıdan gereklidir. Grafik tasarımcılar, yaratıcılıklarını etik sınırlar içinde kullanarak hem meslek itibarını koruyabilir hem de toplumun güvenini kazanabilirler.

Meslek etiği yalnızca belirli kuralların oluşturulması ile yeterli hale gel(e)mez; bu kuralların pratikte uygulanması ve içselleştirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, meslek üyeleri etik normları göz ardı edebilir ve mesleki yozlaşma kaçınılmaz hale gelebilir. Örneğin, etik ilkelerin varlığına rağmen bu kurallara uyulmaması, ilgili meslek alanının itibarsızlaşmasına ve güven kaybına neden olacaktır. Bunun en somut örneklerinden biri, iş yerlerinde liyakate dayanmayan terfilerin yaygınlaşması veya personel alımlarının yapılmasıdır. Böyle bir durum, çalışanlar arasında güvensizlik ve motivasyon kaybına yol açarak kurumsal bağlılığı ve verimliliği olumsuz etkilemektedir. Aynı şekilde, bilim insanlarının araştırma sonuçlarını manipüle etme baskısı altında etik kurallara uymaması, akademik dünyada büyük bir güven krizine yol açabilir. Bilgi kaynağına olan güveni zedeler. Meslek etiği, etik ikilemlerin çözümünde de rehberlik edici bir rol oynar. Etik ikilemler, bireylerin ve kurumların karşı karşıya kaldıkları ahlaki açmazları ifade eder ve bu tür durumlarda etik kodlara bağlı kalınması, doğru kararların alınmasını sağlar. Örneğin, bir muhasebecinin finansal tabloları manipüle etme baskısıyla karşılaştığında etik kuralları referans alarak dürüstlüğüne koruması, iş dünyasında şeffaflığı artırır. Benzer şekilde, rekabetin yoğun olduğu sektörlerde işletmelerin rakiplerini etik dışı yollarla karalamadan veya yanlış bilgi yaymadan pazarlama faaliyetlerini yürütmesi, tüketicilerin doğru bilgilendirilmesini sağlar ve piyasa güvenilirliğini korur.

Sağlıklı bir işleyiş mekanizmasına sahip olmayan meslek grupları, zamanla erozyona uğrayarak meslek etiğinin zedelenmesiyle karşı karşıya kalır. Bu nedenle, meslek etiğinin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için öncelikle etik ilkelerin belirlenmesi ve meslek mensupları tarafından

benimsenmesi gerekmektedir. Bunu takiben, etik dışı davranışları önlemek ve meslek içi denetimi sağlamak amacıyla otokontrol mekanizmalarının geliştirilmesi kritik bir öneme sahiptir. Mesleki derneklerin yönlendirici rol üstlenmesi, meslek odalarının oluşturulması, mesleki yaptırımlarla bağlayıcı kuralların belirlenmesi, bağımsız denetim kurullarının tesis edilmesi ve etik ihlallerine karşı caydırıcı hukuki yaptırımların uygulanması, mesleki istişareler ve etkinliklerin düzenlenmesi meslek etiğinin sürdürülebilirliğini güçlendirecek unsurlar arasında yer almaktadır. Ödül ve ceza mekanizmasının aktif bir şekilde yerinde kullanılması meslek etiği ilkelerinin uygulanması ve benimsenmesi noktasında önemli bir adımdır. Mesleki etik kodlar, bireysel ve toplumsal düzeyde kritik işlevlere sahiptir. Bu kodlar, bireylerin ve kurumların güvenilir, dürüst ve adil bir şekilde hareket etmesini sağlayarak meslek alanlarının itibarını korur. Aynı zamanda, etik ilkeler bireylerin karar alma süreçlerini destekleyerek meslek hayatında karşılaşılabilecekleri etik ikilemleri çözmelerine yardımcı olur. Ancak, etik ilkelerin yalnızca teorik düzeyde değil, pratikte de uygulanması büyük önem taşımaktadır. Etik kodların etkin bir şekilde benimsenmesi ve hayata geçirilmesi, mesleklerin uzun vadeli sürdürülebilirliğini ve toplumun farklı mesleklerle duyduğu güveni artıracaktır. Dolayısıyla, meslek etiği kurallarına uyum, yalnızca bireysel başarı için değil, aynı zamanda toplumsal etik yapının korunması açısından da vazgeçilmez bir gerekliliktir. Ayrıca meslek etiği kodları teknoloji ile değişen dünyada evrensel etik değerler çerçevesinde zaman zaman sorgulanarak konunun uzmanları ve paydaşlarla istişareler ile güncellenmelidir.

1.2. Etik Dışı Davranışların Sonuçları Nedir?

Etik dışı davranışlar, toplumsal yapıyı derinden sarsarak bireyler arasındaki güveni zedeler ve ekonomik, sosyal, hukuki alanlarda ciddi bozulmalara yol açar. Toplumun sağlıklı işleyişi, bireylerin ve kurumların etik kurallara bağlı kalması ile mümkündür. Ancak etik dışı davranışların yaygınlaşması, bireysel ve toplumsal düzeyde birçok olumsuz sonuca sebep olur. Öncelikle, güven ortamının zarar görmesi, etik ihlallerinin en önemli sonuçlarından biridir. Toplumda güvenin azalması, bireylerin kurumlara, iş yerlerine ve birbirlerine duyduğu bağlılığı zayıflatır. Kamu kurumlarında yolsuzluk, liyakatsiz atamalar ve şeffaflıktan uzak yönetim anlayışı, halkın devlete olan güvenini sarsarak uzun vadede toplumsal huzursuzluklara ve ekonomik istikrarsızlığa neden olabilir. Örneğin, devlet yetkililerinin etik dışı uygulamalarının ifşa edilmesi, bireylerin hukuki sistemin tarafsızlığına dair inançlarını zedeler ve vatandaşların kurallara uymak yerine kendi çıkarlarını öncelemelerine yol açabilir. Bu durum, hukukun üstünlüğünü tehdit ederek sosyal kaos ortamı yaratabilir. Benzer şekilde, ticarete etik ihlallerinin yaygınlaşması, ekonomik refahı doğrudan etkiler. İş dünyasında adil rekabetin sağlanamaması, haksız kazanç elde etmek amacıyla yanıltıcı reklamların kullanılması, sahte ürünlerin piyasaya sürülmesi, tezgâh altı satışlar gibi uygulamalar tüketicilerin firmalara olan güvenini kaybetmesine neden olur. Güven ortamının bozulması, piyasalarda belirsizliğe ve uzun vadede ekonomik durgunluğa yol açabilir. Ayrıca, işyerlerinde ayrımcılık, adaletsiz terfi uygulamaları ve mobbing gibi etik dışı davranışlar, çalışanların motivasyonunu düşürerek iş verimliliğini olumsuz yönde etkiler.

Grafik tasarım alanında etik dışı davranışlar, toplumda güven kaybına ve bilgi kirliliğine yol açabilir. Örneğin, telif hakkı ihlalleri, tasarımcıların emeğinin çalınmasına neden olarak sektörde adaletsiz rekabet yaratır. Yanıltıcı reklamlar ve manipülatif tasarımlar, tüketicileri bilinçli olarak yanlış yönlendirirken, fast-food gibi sektörlerde yiyeceklerin gerçekte olduğundan daha cazip gösterilmesi müşteri güvenini sarsabilir. Benzer şekilde, sahte sosyal medya görselleri ve manipüle edilmiş haber tasarımları, toplumsal kutuplaşmayı artırarak yanlış bilgilendirmeye neden olabilir. Moda ve güzellik sektöründe aşırı Photoshop kullanımı, bireylerde sağlıksız güzellik algılarının oluşmasına sebep olurken, markaların şeffaf olmayan grafik tasarımlarla etik değerlere sahipmiş gibi bir imaj yaratması, tüketicileri aldatabilir. Tüm bu etik ihlaller, grafik tasarımın yalnızca estetik bir alan olmadığını, aynı zamanda toplumsal sorumluluk gerektiren bir disiplin olduğunu gösterir.

Bireyler arası ilişkiler açısından da etik dışı davranışların ciddi sonuçları vardır. Aile ve arkadaşlık ilişkilerinde güvenin sarsılması, bireylerin birbirine karşı duyduğu saygıyı ve bağlılığı azaltır. Dürüstlük, sadakat ve karşılıklı güven gibi temel değerlerin zedelenmesi, bireyler arasında çatışmaların artmasına sebep olabilir. Özellikle dijital çağda etik ihlallerinin yeni biçimleri ortaya çıkmaktadır. Sosyal medyada yalan haber yaymak, kişisel verileri kötüye kullanmak ve insanları manipüle etmek gibi etik dışı uygulamalar, toplumsal kutuplaşmayı artırarak sosyal bağları zayıflatabilir. Bireyler arası ilişkiler bağlamında etik ihlallerinin ciddi ve çok yönlü sonuçları bulunmaktadır. Örneğin, iş yerlerinde liyakat ilkesine aykırı şekilde gerçekleştirilen adaletsiz terfiler, çalışanlar arasında güvensizlik ve motivasyon kaybına yol açarak

kurumsal bağlılığı zayıflatır. Benzer şekilde, etnik köken, cinsiyet, yaş veya diğer bireysel özelliklere dayalı ayrımcılık, çalışma ortamında huzursuzluk yaratarak ekip içi iş birliği ve kurum içi dayanışmayı olumsuz yönde etkileyebilir. Bu tür etik ihlallerinin uzun vadede iş yerindeki verimliliği düşürdüğü, çalışan devir hızını artırdığı ve kurumsal itibar üzerinde olumsuz etkiler yarattığı gözlemlenmektedir. Dolayısıyla, etik ilkelere dayalı bir çalışma ortamının teşvik edilmesi, yalnızca bireylerin haklarının korunmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda organizasyonların sürdürülebilir başarısına da önemli katkılar sunar.

Eğitim, sağlık ve medya gibi toplumun temel yapı taşlarında etik ihlallerinin görülmesi ise uzun vadede daha büyük olumsuzluklara neden olabilir. Eğitim kurumlarında ayrımcılık, akademik hileler ve fırsat eşitsizliği gibi etik dışı uygulamalar, bireylerin eğitim sistemine olan güvenini azaltır ve liyakatsiz bireylerin toplumsal hayatta avantaj sağlamasına neden olabilir. Sağlık sektöründe etik ihlaller ise hasta haklarının ihlal edilmesine, gereksiz tıbbi müdahalelerin artmasına ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin düşmesine sebep olabilir. Medyada ise dezenformasyon ve manipülatif içeriklerin yaygınlaşması, toplumda yanlış bilgiye dayalı kararların alınmasına yol açarak demokratik süreçleri zayıflatır. Etik dışı davranışların bireyler, kurumlar ve toplum üzerindeki etkileri çok yönlüdür. Güvenin zedelenmesi, adaletin zayıflaması, ekonomik istikrarsızlık, insan ilişkilerinde bozulma ve hukukun üstünlüğünün zayıflaması, etik ihlallerinin başlıca olumsuz sonuçları arasındadır. Bu tür olumsuzlukların önüne geçebilmek için etik kuralların benimsenmesi, bireylerin etik farkındalığının artırılması ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi büyük

önem taşımaktadır. Etik değerlerin korunması, yalnızca bireylerin değil, tüm toplumun refahı için vazgeçilmez bir gereklilik ve ödevdir.

1.3. Evrensel Etik Değerlere Uygun Davranmak Ne Kazandırır?

Günümüzde etik kavramı, bireysel ve mesleki yaşamın temelini oluşturan bir unsur haline gelmiştir. Evrensel etik değerlere riayet edilen bir toplumda, bireylerin ve kurumların etik ilkeler doğrultusunda hareket etmeleri hem toplumsal düzeni hem de bireyler arası güveni pekiştirir. Bu tür bir toplum, insan haklarına saygıyı esas alan, adaletin ve dürüstlüğün ön planda olduğu, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen bir yapıya sahip olur. Aynı zamanda etik değerlere dayalı bir yaşam, toplumsal refahı artırarak bireylerin yaşam kalitesini yükseltir. Bireylerin etik değerlere uygun hareket ettiği bir toplumda, dürüstlük, adalet, özgürlük, sorumluluk, saygı ve şeffaflık gibi değerler günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelir. İnsanlar arasındaki ilişkiler, karşılıklı güvene ve saygıya dayalı olur. Örneğin, bireyler günlük hayatta yalan söylemekten kaçınır, söz verdiklerinde bunu yerine getirme konusunda hassas davranır ve başkalarının haklarını ihlal etmemeye özen gösterir. Ayrıca, etik farkındalık, bireylerin karar alma süreçlerinde adalet ve doğruluk ilkelerini benimsemelerine yardımcı olur. Bu ortamda bireyler kendilerini daha güvende hisseder, psikolojik iyi oluş seviyeleri yükselir, huzur artar ve sosyal destek mekanizmaları güçlenir. Mesleki etik kuralların titizlikle uygulandığı bir toplumda, iş dünyasında güvenirlilik artar ve ekonomik sistem daha sağlam bir temel üzerine inşa edilir. İş yerlerinde etik davranışın benimsenmesi, haksız rekabetin, yolsuzluğun

ve ayrımcılığın önüne geçerek çalışanların haklarını korur. Örneğin, sağlık sektöründe çalışan bir doktor, meslek etiği gereği hastalarının bilgilerini gizli tutar ve en iyi tedavi yöntemini uygulamak için daha fazla çaba gösterir. Benzer şekilde, akademik alanda etik kuralların benimsenmesi, intihalin önlenmesini sağlar ve bilginin güvenilirliğini artırır. Etik iş ortamları, çalışanların motivasyonunu artırarak verimliliği ve dolayısıyla ekonomik refahı yükseltir. Evrensel etik değerlerin benimsendiği bir toplumda adalet mekanizmaları daha etkin işler, toplumsal eşitlik güçlenir ve insanlar arasındaki sosyal bağlar kuvvetlenir. Bu tür bir toplumda yolsuzluk oranları düşük olur ve bireyler hukukun üstünlüğüne inanır. Eğitim sisteminde etik değerlerin vurgulanması, gelecekte etik ilkelere bağlı bireylerin yetişmesini sağlar. Ayrıca, toplumsal dayanışma ve güven ortamı güçlenerek bireylerin psikolojik ve ekonomik refahı artar. Toplumun genel refah seviyesi yükseldiğinde, sağlık hizmetlerine erişim kolaylaşır, eğitim olanakları genişler ve yaşam standartları iyileşir.

Grafik tasarımda evrensel etik değerlerin benimsenmesi hem mesleki güvenilirliği hem de toplumsal faydayı artırarak sektörde adil ve sürdürülebilir bir yapı oluşturur. Özgünlük ve dürüstlük ilkelerine bağlı kalan tasarımcılar, uzun vadede saygın bir kariyer inşa edebilir ve etik kurallar çerçevesinde çalışarak adil rekabet ortamını destekleyebilir. Örneğin, başka tasarımcıların eserlerini izinsiz kullanmamak veya telif haklarına saygı göstermek, yaratıcılığı teşvik ederek inovasyonu güçlendirir. Bunun yanı sıra, etik tasarım anlayışı toplumun doğru bilgiye ulaşmasını sağlar; manipülatif görseller, sahte haberler ve yanıltıcı reklamlar güven kaybına yol açarken, etik standartlara uygun tasarımlar bilginin doğru ve şeffaf bir

şekilde sunulmasına yardımcı olur. Özellikle sosyal medya ve reklamcılık alanlarında etik tasarım ilkeleri, tüketicilerin bilinçli kararlar almasını destekler ve markaların güvenilirliğini pekiştirir. Ayrıca, etik değerlere dayalı bir tasarım anlayışı kullanıcı deneyimini iyileştirerek toplumsal kapsayıcılığı artırır. Örneğin, erişilebilirlik ilkelerine uygun olarak hazırlanan web siteleri ve uygulamalar, görme veya işitme engeli olan bireylerin içeriğe rahatça ulaşmasını sağlar. Aynı şekilde, etik standartlara uygun kurumsal kimlik çalışmaları markaların güvenilirliğini artırarak müşteri sadakatini güçlendirir. Grafik tasarımda etik ilkeler sadece profesyonellik ve toplumsal fayda açısından değil, aynı zamanda ekolojik sürdürülebilirlik bağlamında da büyük önem taşır. Etik sorumluluk bilinciyle hareket eden tasarımcılar, sürdürülebilir tasarım ilkelerine bağlı kalarak doğaya zarar vermeyen üretim yöntemleri ve materyalleri tercih eder. Örneğin, yeşil tasarım anlayışı kapsamında geri dönüştürülebilir kâğıt ve çevre dostu mürekkep kullanımı, basılı materyallerin ekolojik ayak izini azaltabilir. Dijital tasarımlarda ise gereksiz enerji tüketimini önleyen minimalist arayüzler ve optimize edilmiş dosya boyutları, sürdürülebilir bir dijital ekosisteme katkı sağlar. Ekolojik tasarım anlayışı yalnızca malzeme seçimleriyle sınırlı kalmaz; çevre bilincini artıran kampanyalar, geri dönüşüm teşvik eden afişler veya ekolojik farkındalık yaratmaya yönelik infografikler de bu sürecin bir parçasıdır. Bunun yanı sıra, hızlı tüketim anlayışına karşı koyarak uzun ömürlü ve işlevsel tasarımlar oluşturmak, gereksiz kaynak tüketimini azaltarak çevresel etkiyi minimize eder. Etik ilkelerle şekillenen tasarım anlayışı hem sektörün güvenilirliğini hem de çevresel duyarlılığı artırarak daha yaşanabilir bir dünya inşa edilmesine yardımcı olur.

Evrensel etik değerlere uygun hareket eden bireyler ve kurumlar, toplumu daha adil, sürdürülebilir ve güvenilir bir hale getirir. Bu tür bir toplumda bireyler birbirine güven duyar bunun sonucu huzur artar; mesleki hayat daha sağlıklı bir yapıya kavuşur ve toplumsal düzen istikrarlı bir şekilde devam eder. Aynı zamanda etik değerlere dayalı bir toplum, bireylerin fiziksel, çevresel, ekonomik ve psikolojik refahını artırarak yaşam kalitesini yükseltir. Dolayısıyla, etik kodlara uygun bir yaşam biçimi benimsemek, yalnızca bireylerin değil, tüm toplumun refahı ve zenginliği için kritik bir öneme sahiptir.

Temel Kavramlar

2.1. Ahlak Nedir?

Ahlak, bireylerin ortak bir yaşam alanını paylaşmasıyla birlikte, toplum içinde zamanla gelişen ve iyi, kötü, doğru, yanlış gibi normatif değerlerle şekillenen kurallar bütünüdür. Toplumsal yaşamın düzenlenmesine katkıda bulunan ahlaki ilkeler, bireylerin tutum ve davranışlarını yönlendiren yazılı olmayan normlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahlak, bir toplumun örf, âdet ve gelenekleriyle doğrudan ilişkilidir ve bu bağlamda, kültürel yapının temel unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Toplumlar, kendi iç dinamikleri doğrultusunda farklı ahlaki sistemler geliştirir ve bu sistemler, nesilden nesile aktarılan normlar aracılığıyla sürdürülebilir hale gelir. Ahlaki değerler, toplumu oluşturan bireylerin yaşam biçimleri, inanç sistemleri ve kültürel mirasları tarafından şekillendiği için, farklı topluluklar arasında belirgin ahlaki farklılıklar gözlemlenebilir. Örneğin, bireycilik anlayışının baskın olduğu toplumlarda ahlaki değerler,

bireyin hak ve özgürlüklerini ön planda tutarken; kolektivist toplumlarda toplumsal uyum, dayanışma ve grup bağlılığı ahlaki normları belirleyici unsurlar arasında yer almaktadır.

Ahlakın oluşumu ve gelişimi üzerinde etkili olan birçok faktör bulunmaktadır. Din, kültürel kimliğin önemli bir unsuru olarak ahlaki normların belirlenmesinde ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynar. Farklı dini inanışlar, bireylerin ve toplumların ahlaki değerlerini biçimlendiren temel kaynaklardan biri olarak kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra, dil de bir toplumun ahlaki yapısını şekillendiren önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Dil, toplum içinde ahlaki normların aktarılmasını ve korunmasını sağlayan bir iletişim aracı olmasının yanı sıra, belirli kelimeler ve kavramlar aracılığıyla ahlaki yargıların oluşumuna da katkıda bulunur. Coğrafi ve iklimsel koşullar da ahlak anlayışını etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır. Örneğin, zorlu iklim koşullarına sahip bölgelerde dayanışma ve paylaşım gibi ahlaki değerler ön planda olurken, daha bireysel yaşam tarzına elverişli bölgelerde bireysel sorumluluk ve bağımsızlık gibi değerler öne çıkabilir. Bu durum, ahlaki yapıların bölgesel farklılıklara göre şekillendiğini ve toplumların kendilerine özgü ahlaki sistemler geliştirdiğini göstermektedir.

Ahlak, bireylerin ve toplumların ortak yaşamını düzenleyen temel değer yargılarından oluşan bir sistemdir. Bu sistem, toplumların kültürel, dini, dilsel ve coğrafi yapıları doğrultusunda farklı şekillerde gelişmekte ve çeşitlenmektedir. Toplumdan topluma değişiklik gösteren ahlaki normlar veya değerler, bireyler arasındaki ilişkileri düzenlerken, aynı zamanda toplumsal yapının sürekliliğini sağlamaktadır. Bu bağlamda, ahlak mutlak ve

evrensel kurallardan ziyade, büyük ölçüde topluma özgü normlar çerçevesinde şekillenir. Her toplumun tarihsel, kültürel ve çevresel koşullarına bağlı olarak değişkenlik gösteren ahlaki normlar, bireyler arasındaki sosyal uyumu sağlamanın yanı sıra, toplumun devamlılığını ve düzenini korumaya da hizmet eder. Bu nedenle, ahlaki değerler zaman içinde değişime uğrar ve toplumsal dönüşümler ile birlikte yeniden şekillenmektedir.

2.2. Etik Nedir?

Toplumda çoğu zaman ahlak ve etik kavramları birbirinin yerine kullanılan eş anlamlı terimler gibi algılansa da aslında bu iki kavram arasında önemli bir ayrım bulunmaktadır. Ahlak, belirli bir toplumda geçerli olan, bireylerin doğru ya da yanlış olarak değerlendirdiği kurallar bütünü olarak tanımlanabilir. Diğer yandan etik, ahlakın kendisini bir sorgulama nesnesi hâline getirerek, onun mantıksal ve felsefi temellerini araştıran bir disiplindir. Başka bir deyişle, ahlak toplumsal olarak benimsenen değerler ve normlardan oluşurken, etik bu değerleri analiz eden ve ideal olanı belirlemeye çalışan felsefi bir çerçevedir. Etik, aynı zamanda ahlak felsefesi olarak da adlandırılır ve bireylerin veya toplumların ahlaki yargılarını nesnel bir bakış açısıyla incelemeyi amaçlar. Ahlak, kültürel, tarihsel ve toplumsal bağlamlara bağlı olarak değişkenlik gösterebilirken, etik ise ahlaki değerlerin evrensel değerler veya ilkeler çerçevesinde değerlendirilmesini ve sorgulanmasını hedefler. Bu bağlamda etik, toplumda benimsenmiş olan pratikleri sorgulayarak, onların rasyonel ve tutarlı olup olmadığını irdeleyen bir süreçtir. Etik, yalnızca toplumun sosyo-kültürel yapısıyla sınırlı kalmayıp, çeşitli alanlarda ahlaki ve pratik davranışların sorgulanması ve iyileştirilmesine

katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda etik, uygulamalı disiplinlerde de rehberlik eden bir rol üstlenmektedir. Örneğin, tıbbi etik, biyoetik, iktisat etiği, bilim etiği, sosyal etik, ekoloji etiği ve barış etiği bu kapsamda değerlendirilebilecek alanlar arasındadır (Pieper, 2012: 85-95).

Etik, bireylerin ahlaki ikilemler karşısında nasıl davranmaları gerektiğine dair yönlendirici bir çerçeve sunar. Ancak etik, her zaman bireye doğrudan bir eylem rehberi sunmaz; bunun yerine, farklı durumlarda bireyin kendi muhakemesini yapmasını sağlayacak ilkeler ve yöntemler geliştirir. Etik ikilemler, bu bağlamda önemli bir konu olarak öne çıkar. Örneğin, bir bireyin doğruluk ilkesine sadık kalmak ile başkalarına zarar vermemek arasında kaldığı bir durumda, etik değerlere dayanarak bir karar vermesi gerekebilir. Bu tür ikilemler, etiğin bireysel ve toplumsal düzeyde önemli bir rehberlik işlevi gördüğünü gösterir. Bunun yanı sıra, etik, ahlakın bilimsel bir süzgeçten geçirilerek rasyonel temellere dayandırılmasını sağlar. Bu süreçte, kültürler arasında ortak paydada buluşabilecek evrensel etik ilkeler geliştirilmeye çalışılır. Evrensel etik ilkeler, bireylerin ve toplumların etik kararlarını şekillendirmede önemli bir rol oynar ve adalet, özgürlük, güvenilirlik, doğruluk, eşitlik, sorumluluk gibi temel değerleri kapsar. Örneğin, insan hakları etiği, tüm insanların doğuştan sahip olduğu haklara vurgu yaparak, bu hakların korunmasını etik bir zorunluluk olarak ele alır. Ahlak ve etik arasındaki temel fark, ahlakın belirli bir toplumda geçerli olan normlar bütünü olması, etiğin ise bu normları sorgulayan ve değerlendiren felsefi bir disiplin olmasıdır. Etik, bireylere ve toplumlara ahlaki meseleleri akılcı ve tutarlı bir şekilde

değerlendirme olanağı sunarak, ahlakın evrensel ilkeler çerçevesinde ele alınmasına katkıda bulunmaktadır.

2.3. Etik ve Ahlakın Ayırımı nedir?

Etik ve ahlak, günlük dilde sıklıkla birbirinin yerine kullanılan kavramlar olmasına rağmen, disiplinler arası çalışmalarda bu iki kavram arasında belirgin bir ayrım bulunmaktadır. Ahlak, belirli bir toplumda bireylerin doğru ve yanlış olarak kabul ettiği normlar bütünü iken, etik bu normları sorgulayan ve sistematik bir çerçeveye oturtan felsefi bir disiplindir (Bodur, 2017: 175-177). Başka bir deyişle, ahlak toplum tarafından zaman içinde oluşturulan değer yargılarından beslenirken, etik bu değerlerin evrensel ilkeler doğrultusunda rasyonel bir temele oturtulmasını sağlar. Ahlak, etik için bir ön koşul niteliği taşımaktadır. Etik, ahlak kavramını sorgulayarak belirli ilke ve kurallar geliştirmeyi amaçlamakta ve aynı zamanda ahlaki yargıların anlamını analiz etmektedir (Mahmutoğlu, 2009: 244).

Daha önce ele alındığı gibi, ahlakın oluşumu toplumsal, kültürel, dini, coğrafi ve tarihsel faktörlere bağlıdır. Her toplum, kendi yaşam biçimine uygun ahlaki normlar geliştirir ve bu normlar kuşaktan kuşağa aktarılır. Ancak, ahlaki değerlerin topluma özgü ve değişken olması, onların her zaman evrensel doğrularla örtüşeceği anlamına gelmez. İşte bu noktada etik devreye girer. Etik, toplumda geçerli olan ahlaki değerleri akıl, mantık ve evrensel ilkeler çerçevesinde değerlendirerek, olması gerekeni belirlemeye çalışır (Sökmen, 2016: 23). Etik, bireyler ve toplumlar arasındaki ilişkilerde adalet, doğruluk, tarafsızlık, eşitlik, özgürlük ve güvenirlilik gibi temel değerleri esas alarak, ahlaki normların

sorgulanmasını sağlar. Örneğin, önceki metinlerde bahsedildiği gibi, iş yerinde liyakate dayanmayan terfiler veya ayrımcı uygulamalar, bireyler arasında güvensizlik yaratır ve kurumsal yapıyı zayıflatır. Ahlaki normlara dayalı bir iş yerinde belirli gruplara ayrıcalık tanınabilir veya geleneksel değerler öne çıkarılabilir. Ancak etik, bu tür uygulamaları evrensel adalet ve eşitlik ilkeleri çerçevesinde değerlendirerek, iş yerinde eşit fırsatlar sunulması gerektiğini savunur. Bu bağlamda etik, yalnızca var olan ahlaki kuralları benimsemekle kalmaz, aynı zamanda bu kuralların ne kadar tutarlı, adil ve uygulanabilir olduğunu da sorgular.

Etik ile ahlak arasındaki ayrımı daha iyi anlamak için etik ikilemler üzerinde de durmak gerekir. Ahlaki normlar, bireylerin geleneksel ve toplumsal değerler doğrultusunda hareket etmesini beklerken, etik bazı durumlarda ahlaki normlarla çelişebilecek alternatif bakış açıları sunabilir. Örneğin, bir iş yerinde çalışanlar arasında şeffaflığın sağlanması ahlaki bir gereklilik olarak görülebilir, ancak bazı hassas bilgilerin korunması da etik açıdan önemli olabilir. Bu tür durumlarda etik, yalnızca genel geçer kurallara uymayı değil, aynı zamanda durumsal değerlendirme yaparak evrensel etik değerler çerçevesinde en doğru sonuca ulaşmayı amaçlar. Dolayısıyla, ahlak ve etik birbirine bağlı ancak farklı işlevlere sahip kavramlardır. Ahlak, belirli bir toplumun değerlerini yansıtan kurallar bütünü iken, etik bu kuralları akılcı, mantık ve evrensel değerler doğrultusunda sorgular (Sökmen, 2016: 23). Etik, bireyler ve toplumlar arasındaki ilişkileri düzenleyen normların mantıksal ve tutarlı bir çerçevede ele alınmasını sağlayarak, bireylerin etik ikilemler karşısında bilinçli kararlar almasına yardımcı olur. Böylece, etik yalnızca

ahlakın bir ürünü değil, aynı zamanda onun eleştirel ve analitik bir inceleme sürecidir.

2.4. Evrensel Etik Değerler Nelerdir?

Evrensel etik değerler, tarihsel süreçler, felsefi yaklaşımlar, kültürel normlar ve hukuki sistemlerin etkisiyle sorgulamalar sonucu gelişmiş, toplumlar tarafından ortak kabul görmüş ilkelerdir. Adalet, dürüstlük, güvenilirlik, özgürlük ve saygı gibi temel prensipler, bireylerin ve toplumların etik kararlarını yönlendiren evrensel değerler veya ilkeler haline gelmiştir. Bu değerler, yalnızca insan ilişkilerini düzenlemekle kalmaz, aynı zamanda doğa, hayvanlar ve tüm canlılara karşı sorumluluk bilincini de içerir. İnsan onuru, haklar ve evrensel ilkeler temelinde şekillenen etik anlayış, sürdürülebilir huzurlu bir dünya inşa etmeyi ve ekolojik dengeyi korumayı da kapsayan geniş bir sorumluluk alanına sahiptir. Kültürel ve dini farklılıklara rağmen, adalet, özgürlük ve saygı gibi etik değerler, tüm toplumlar için geniş kapsamlı ortak bir çerçeve sunar. En yaygın kabul gören evrensel etik değerler aşağıdaki başlıklar altında sıralanabilir:

Adalet: Herkese hak ettiğini verme ilkesine dayanır. Bireyler arasında tarafsız ve adil bir şekilde davranmayı, hukukun üstünlüğünü ve hakkaniyetli kararlar almayı ifade eder. Adalet, yalnızca eşitlik anlamına gelmez; bazen farklı koşullardaki bireylere ihtiyaçları doğrultusunda farklı ama adil çözümler sunmayı da içerir. Örneğin, engelli bireyler için özel düzenlemeler yapmak adil bir yaklaşımdır.

Eşitlik: Tüm bireylerin ayrımcılığa uğramadan aynı haklara, fırsatlara ve değerlere sahip olması gerektiğini savunur. Cinsiyet, ırk, din, dil veya sosyal statü farkı

gözetmeksizin herkese eşit imkanlar sağlanması, eşitlik anlayışının temelidir. Örneğin, aynı işte çalışan kadın ve erkeklerin eşit ücret alması eşitlik ilkesine uygundur. Eşitlik, gündelik yaşam, siyaset ve hukuk gibi farklı alanlarda çeşitli şekillerde tanımlansa da genel anlamıyla bireyler arasında temel özellikler nedeniyle ayırım yapılmaması durumunu ifade eder. Hukuki bağlamda eşitlik ilkesine örnek olarak, Türkiye Anayasası'nın 10. maddesi bu kavramı açık bir şekilde tanımlamaktadır (Ayhan & Avukat, 2009: 45).

“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür... Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde... kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadır” (Anayasa, 1982).

Dürüstlük ve Doğruluk: Ahlaki değerlerin temel taşlarından biridir. Dürüstlük, bireyin açık, samimi ve güvenilir olması, doğruluk ise gerçeğe uygun hareket etmesi anlamına gelir. Dürüst bir insan, yalan söylemez, başkalarını kandırmaz ve sözleriyle eylemleri arasında tutarlılık gösterir. Doğruluk ise yalnızca bireysel ahlak değil, aynı zamanda toplumsal güvenin de temelidir. Örneğin, bir iş insanının müşterilerine ürünleri hakkında eksiksiz bilgi vermesi hem dürüstlük hem de doğruluk ilkesine uygun bir davranıştır. Bu iki değer, bireyler arasında güveni artırır ve sağlıklı ilişkiler kurulmasını sağlar.

Saygı ve Hoşgörü: Saygı, bireylerin birbirlerinin düşüncelerine, inançlarına, haklarına ve yaşam biçimlerine değer vermesi ve onları kabul etmesi anlamına gelir. Hoşgörü ise farklılıkları anlayışla karşılamak, başkalarının görüşlerine, kültürlerine ve inançlarına tahammül göstermek demektir. Saygı, insan ilişkilerinde güven ve uyum sağlarken, hoşgörü toplumda barış ve birlik ortamını güçlendirir. Örneğin, farklı inançlara sahip insanların birbirlerine karşı anlayışlı ve saygılı davranması hem bireysel hem de toplumsal huzuru artırır. Saygı ve hoşgörü, birlikte yaşamının temel değerlerindendir. Ayrıca saygı ve hoşgörü, yalnızca insana yönelik değil, tüm varoluşa karşı geliştirilebilecek evrensel bir tutumdur.

Özgürlük: Bireyin baskı veya zorlamaya maruz kalmadan kendi düşüncelerini ifade edebilmesi, kararlarını alabilmesi ve yaşamını kendi iradesiyle şekillendirebilmesi anlamına gelir. Ancak özgürlük, sınırsız bir hak değil, başkalarının hak ve özgürlüklerine zarar vermeden kullanılması gereken bir sorumluluktur. Gerçek özgürlük, bireyin kendini geliştirmesini ve topluma katkı sağlamasını destekleyen bir ortamda mümkündür. Örneğin, ifade özgürlüğü insanların düşüncelerini açıklamalarına olanak tanırken, bu özgürlüğün nefret söylemi veya iftira gibi zarar verici şekilde kullanılmaması gerekir. Özgürlük, bireysel hakların korunmasını ve demokratik toplumların sürdürülebilirliğini sağlayan temel bir etik değerdir. “Örneğin özgürlüğün olmadığı durumlarda çeşitlik, adalet, bilim ve sanattan herhangi birinin var olabilmesi mümkün değildir” (Birkök, 2019: 496).

Saydamlık ve Hesap Verebilirlik: Bireylerin ve kurumların kararlarını, eylemlerini ve süreçlerini açık ve anlaşılır bir şekilde paylaşmasını ifade eder. Bilginin

gizlenmemesi, şeffaf bir yönetim anlayışının benimsenmesi, güven ortamı oluşturur. Hesap verebilirlik ise yapılan işlerin sorumluluğunu üstlenmeyi ve gerektiğinde açıklama yapmayı gerektirir. Bireyler, yöneticiler ve kurumlar, aldıkları kararların sonuçlarını toplumla paylaşmalı ve yanlış bir durumda sorumluluk almalıdır. Saydamlık ve hesap verebilirlik, adil bir yönetim ve güvenilir ilişkilerin temelini oluşturarak bireyler ve toplumlar arasında güven duygusunu güçlendiren bir değerdir.

Tarafsızlık: Bir bireyin, kurumun veya yöneticinin herhangi bir önyargı, kişisel çıkar veya dış etki olmaksızın adil ve objektif kararlar almasını ifade eder. Bu ilke, herkese eşit mesafede durmayı, ayrımcılık yapmamayı ve hakkaniyetli davranmayı gerektirir. Özellikle hukuk, medya, bilim ve kamu yönetimi gibi alanlarda tarafsızlık büyük önem taşır. Kararların nesnel verilere, kanıtlara ve adalet anlayışına dayanması, bireyler arasındaki güveni artırır ve toplumsal barışa katkı sağlar. Tarafsızlık, bireylerin ve kurumların sorumluluklarını yerine getirirken doğruluk, adalet ve dürüstlük ilkelerinden sapmamasını garanti eden önemli bir etik değerdir. “Tarafsızlık ya da nesnellik, insanın bireyleri ya da nesneleri oldukları gibi görebilmesi ve bu görüntüyü kendi istek ve korkuları ile oluşturduğu görüntüden ayırabilmesidir” (Aydın, 2015).

Sorumluluk: Bireyin kendi eylemlerinin sonuçlarını kabul etmesi ve üzerine düşen görevleri yerine getirmesi anlamına gelir. Hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli bir etik değerdir. Kişi, yaptığı seçimlerin ve aldığı kararların sonuçlarını üstlenmeli, başkalarına zarar vermemek için dikkatli olmalıdır. Aynı zamanda topluma karşı da sorumludur; örneğin, çevreyi korumak, yasalara uymak ve etik değerlere bağlı kalmak bireyin toplumsal

sorumlulukları arasındadır. Sorumluluk bilinci, bireyin güvenilir ve saygın bir insan olmasını sağlarken, toplumda da düzeni ve adaleti destekleyen bir unsur olarak görülür.

Sevgi ve Merhamet: İnsanların karşıya duyduğu şefkat, anlayış ve iyilik duygularını ifade eder. Sevgi, bireyler arasındaki bağı güçlendirirken, merhamet başkalarının acılarını anlamayı ve onlara yardımcı olmayı teşvik eder. İnsanların hatalarını affedebilmek, zor durumda olanlara destek olmak ve empati göstermek, sağlıklı ve huzurlu bir toplumun temel taşlarındandır. Sevgi ve merhamet, bireyleri bencillikten uzaklaştırarak toplumsal dayanışmayı artırır ve insanların daha adil, hoşgörülü ve duyarlı bireyler olmalarına katkı sağlar. Sevgi ve merhamet sadece insanla sınırlı değildir, insan dışında doğa ve diğer canlılara da aynı değerler beslenebilir.

Empati: Bir başkasının duygularını, düşüncelerini ve yaşadığı durumu anlamaya çalışarak onun bakış açısını mantık ve rasyonel sınırlar içerisinde kavrayabilme yeteneğidir. Empati kuran bireyler, sadece kendi hisleriyle değil, karşısındaki kişinin duygularıyla da hareket eder ve buna uygun davranışlar geliştirir. Bu değer, insanlar arasında güçlü bağlar kurulmasını, hoşgörü ve anlayışın artmasını sağlar. Empati, toplumsal ilişkilerde çatışmaları azaltır, adaletin ve dayanışmanın güçlenmesine katkı sunar. Örneğin, zor bir dönemden geçen birine anlayışla yaklaşmak veya farklı bir kültürden gelen bir kişinin yaşadığı zorlukları anlamaya çalışmak, empatiye dayalı davranışlardır. Ancak bu noktada empati ile sempati kavramlarının karıştırılmaması önemlidir. Sempati, bir kişinin duygularını paylaşmak ve ona duygusal olarak yakınlık hissetmek anlamına gelirken; empati, karşıdakinin duygularını anlamaya yönelik bilişsel ve duygusal bir

çabayı ifade eder. Empatide, anlamaya çalışma ve durumu değerlendirme ön plandadır; sempatide ise duygudaşlık baskındır ve sorgulama geri planda kalır. Örneğin, üzgün bir kişiye empati kurduğunuzda, onun neden üzgün olduğunu hem duygusal hem de mantıksal olarak anlamaya çalışırsınız. Buna karşın, sempati duyduğunuzda onunla birlikte üzülmür, durumu sorgulamaksızın duygusal olarak etkilenirsiniz. Bu nedenle, yüksek duygu yoğunluğu ile gerçekleştirilen söylem ve eylemlerin hatalı olabileceği unutulmamalıdır.

İyilikseverlik: Başkalarının iyiliğini gözeterek onlara yardımcı olmayı, zarar vermemeyi ve topluma olumlu katkılar sağlamayı ifade eder. Bu değer, bireylerin sadece kendi çıkarlarını değil, çevresindeki insanların ve toplumun refahını da düşünmesini gerektirir. İyiliksever bir kişi, ihtiyacı olanlara destek olmayı, gönüllü yardımlarda bulunmayı ve insanların hayatını kolaylaştıracak eylemler yapmayı amaçlar. Küçük bir jestten büyük sosyal projelere kadar geniş bir yelpazede kendini gösterebilir. İyilikseverlik, toplumda dayanışmayı ve güveni artırarak daha huzurlu ve adil bir dünya inşa edilmesine katkı sağlar.

Yardımlaşma ve Dayanışma: Bireylerin ve toplumların zor zamanlarda birbirlerine destek olmalarını, kaynaklarını ve emeklerini paylaşmalarını ifade eder. Bu değerler, sosyal bağları güçlendirerek insanların birlikte daha güçlü olmalarını sağlar. Yardımlaşma, bireylerin ihtiyaç sahiplerine gönüllü olarak destek vermesi anlamına gelirken, dayanışma ortak bir amaç doğrultusunda birlik olmayı ve sorunlara birlikte çözüm aramayı içerir. Aileden iş hayatına, eğitimden toplumsal krizlere kadar birçok alanda yardımlaşma ve dayanışma, bireylerin refahını

arttırır ve daha adil, huzurlu bir toplum oluşmasına katkı sağlar.

Barış ve Şiddetsizlik: Bireyler ve toplumlar arasında huzurun ve sükûnetin sağlanmasını, anlaşmazlıkların şiddet yerine diyalog ve uzlaşma yoluyla çözülmesini ifade eder. Barış, sadece savaşın veya fiziksel çatışmaların olmaması değil, aynı zamanda adaletin, çeşitliğin ve karşılıklı saygının bulunduğu bir ortamın oluşturulmasıdır. Şiddetsizlik ise fiziksel, sözlü veya psikolojik her türlü zarardan kaçınmayı ve sorunlara etik ve insancıl çözümler üretmeyi gerektirir. Bu değerler, bireyler arası ilişkilerden uluslararası politikalara kadar her alanda uygulanarak, daha güvenli ve uyumlu bir dünya inşa edilmesine katkı sağlar.

2.5. Etik Türleri Nedir?

Etik türleri, insan davranışlarını değerlendirmek, ahlaki doğruları belirlemek ve bireylerin daha bilinçli kararlar almasına rehberlik etmek amacı taşımaktadır. Farklı etik türleri, ahlaki sorunları analiz etmek için çeşitli yaklaşımlar sunar ve farklı kaynaklarda bu etik türlerinin farklı şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir. Genel olarak etik türleri dört ana başlık altında incelenebilir: normatif etik, meta etik, uygulamalı etik ve açıklayıcı etik.

Normatif etik, doğru ve yanlış eylemleri belirlemeye çalışan yani kural ve düzenleyici ilkeler getiren bir etik türüdür (Özmen & Güngör, 2008: 141). Bu kategoride yer alan deontolojik etik (ödev etiği), teleolojik etik (sonuççuluk) ve erdem etiği, bireylerin ahlaki kararlarını şekillendiren temel yaklaşımlar arasında yer alır. **Deontolojik etik**, eylemleri sonuçlarından bağımsız olarak ahlaki kurallara ve bireyin görevlerine uygun

olup olmadığına göre değerlendirir. Immanuel Kant'ın "Ahlaki yasalar evrenseldir ve herkes için bağlayıcıdır" görüşü bu anlayışın temelini oluşturur. "Doğru olanı yap, sonuçlarını düşünme" ilkesiyle hareket eden bu yaklaşım, bireyin ahlaki yükümlülüklerine vurgu yapar. **Teleolojik etik**, bir eylemin ahlaki değerini, doğurduğu sonuçlara veya sağladığı faydaya bağlı olarak değerlendirir. Sonuççuluk veya faydacılık olarak da adlandırılan bu anlayış, eylemlerin etik değerinin, en fazla fayda sağlayan sonuçlara ulaşmasıyla belirlendiğini savunur. **Erdem etiği** ise ahlaki doğruluğu bireyin karakterine ve erdemlerine dayandırır. Bu yaklaşım, bireyin ahlaki karakterini geliştirerek iyi bir insan olmasını amaçlar ve ahlaki eylemleri kişinin sahip olduğu erdemlerle ilişkilendirir.

Meta etik, ahlaki kavramların anlamını, doğasını ve doğruluklarını sorgular. Ahlaki yargıların objektif mi yoksa öznel mi olduğu, etik ilkelerin evrensel mi yoksa kültürel olarak değişken mi olduğu gibi konular meta etiğin temel sorularını oluşturur. Meta etik, ahlakın temelinde yatan felsefi temelleri inceler ve etik ilkelerin epistemolojik boyutuna odaklanır. "Meta etiğe göre, bir filozofun görevi, ahlâk alanına giren kavramları ve yargıları analiz etmek, ahlâkî davranış ölçütlerini tartışmak ve bu kavramların anlamlarını açıklığa kavuşturmaktır" (Özmen & Güngör, 2008: 141).

Uygulamalı etik, etik ilkelerin belirli alanlarda nasıl uygulanacağını inceleyerek ahlaki kuralları pratik hayata uyarlamaya çalışır. Bu kapsamda çeşitli alt dallar bulunur. Önde gelen uygulamalı etik türlerine şu örnekler paylaşılabilir: **Biyoetik**, tıp ve biyoteknoloji ile ilgili etik sorunları ele alarak kürtaj, ötenazi ve genetik mühendislik gibi konuları tartışır. **İş etiği**, ticaret ve iş dünyasında

ahlaki ilkeleri inceler ve şirketlerin etik sorumluluklarını gündeme getirir. **Meslek etiği**, belirli bir meslek grubu için oluşturulmuş etik kurallar bütünüdür. **Çevre etiği**, doğaya karşı sorumluluklarımızı tartışarak çevresel sürdürülebilirlik ve ekolojik denge gibi konulara odaklanır. **Bilgi etiği**, bilgiyle ilgili tüm süreçlerde bireylerin ve kurumların doğru, adil, sorumlu ve saygılı davranmasını sağlayan etik ilkeler bütünüdür. **Hayvan etiği**, hayvanlara yönelik davranışların ahlaki sonuçlarını inceleyen, onların yaşam hakkını, refahını ve özgürlüğünü temel alan etik yaklaşımdır; insan merkezci yaklaşımı sorgulayıp hayvanların ahlaki statüsünü sorgulamaktır (Kaya, 2024: 01-03). **Medya etiği** ise gazetecilik, reklamcılık ve iletişim alanlarında dürüstlük, tarafsızlık ve mahremiyet gibi etik kuralları ele alır.

Açıklayıcı veya betimleyici (deskriptif) etik, toplumların ve bireylerin ahlaki inançlarını betimleyen ancak herhangi bir yargıda bulunmayan bir etik türüdür. Farklı kültürlerde ahlak anlayışlarının nasıl şekillendiğini analiz eder ve etik değerlerin tarihsel süreç içerisindeki değişimini inceler. Bu yaklaşımda mevcut ahlaki olgu ve değerleri inceleyen, bu inançların sosyolojik ve psikolojik yönlerini araştıran ve etik alanında gözlemci konumunda kalan bir etik türüdür (Keskin, 2009: 153). Açıklayıcı etik, normatif etik gibi neyin doğru neyin yanlış olduğu konusunda bir yargıda bulunmaz, bunun yerine ahlaki inançların nasıl oluştuğunu ve farklı toplumlarda nasıl algılandığını araştırır.

Etik türleri insan davranışlarını ve ahlaki yargıları farklı perspektiflerden ele alarak bireylere ve topluma rehberlik eden çeşitli yaklaşımlar sunar. Normatif etik ahlaki kuralları belirlemeye çalışırken, meta etik ahlaki

ilkelerin felsefî temellerini sorgular. Uygulamalı etik, etik ilkeleri somut alanlara uyarlayarak pratik çözümler üretirken, açıklayıcı etik ahlaki inançları analiz eden tarafsız bir yaklaşım sergiler. Bu çeşitlilik, ahlaki sorunları çok boyutlu bir şekilde ele almamıza ve daha bilinçli etik kararlar almamıza yardımcı olur.

Meslek Etiği

3.1. Meslek Etiği Nedir?

Meslek etiği (mesleki etik), belirli bir meslek grubunun oluşturup koruduğu ve meslek üyelerine rehberlik eden ilke, kod ve kurallar bütünüdür. Bu ilkeler, meslek mensuplarını belirli davranış kalıplarına yönlendirerek kişisel eğilimleri sınırlar, yetersiz ve ilkesiz bireyleri meslekten uzaklaştırır, meslek içi rekabeti düzenler ve hizmet ideallerini korumayı amaçlar (Pehlivan, 2002). Meslek etiği, örgüt içinde bireyleri belirlenen etik kodlara uymaya teşvik eder ve zamanla adil, güvenilir bir yapı oluşturulmasını sağlar. Etik ilkelerden sapılması ise mesleki yozlaşmaya, adaletsiz rekabete ve işveren-müşteri ilişkilerinde huzursuzluklara yol açarak sürdürülebilir olmayan bir sistemin oluşmasına neden olabilir. Etik değerleri benimseyen bir sistem, bireylerin ahlaki niyetlerini güçlendirirken, kuralları açık olmayan yapılar kısa vadeli kazançlar uğruna etik dışı davranışları teşvik edebilir (Özgencer, 2004: 9). Bu nedenle, örgütsel kültürde

dürüstlük, bireye saygı ve etik ilkelerin ödüllendirilmesi önemlidir. Meslek etiğinin sürdürülebilir olması için meslek içi denetim mekanizmalarının bulunması gerekmektedir. Bu denetim, bilirkişiler, meslek birlikleri veya örgütler aracılığıyla sağlanabilir. Ancak meslek etiğinin yalnızca belirlenmiş kurallar ile sınırlı kalması, uygulamaya yansımadağında mesleğin itibarına zarar verebilir. Etik kuralların oluşturulması kadar, bu kuralların uygulanması ve denetlenmesi de mesleğin saygınlığını koruması açısından hayati öneme sahiptir (Kolçak, 2013: 71). Aksi takdirde, etik değerlerden uzaklaşan meslek grupları zamanla erozyona uğrayarak güven kaybına uğrayacaktır. Ayrıca Kolçak'a göre meslek etiği ilkeleri yetersiz ve ilkesiz üyeleri ayırmak, mesleki hizmet ideallerini korumak ve meslek içi rekabeti düzenlemek gibi fonksiyonları vardır (Kolçak, 2013: 73).

Grafik tasarım meslek etiği, tasarımcıların yaratıcı süreçlerini etik ilkeler doğrultusunda yürütmelerini ve mesleğin saygınlığını korumalarını gerektirir. Tasarımcılar, görsel iletişimin gücünü kullanırken dürüst, özgün ve sorumlu bir yaklaşım benimsemelidir. Telif hakkı ihlallerinden kaçınmak, yanıltıcı veya manipülatif tasarımlar üretmemek, kültürel ve toplumsal hassasiyetleri gözetmek meslek etiğinin temel unsurları arasındadır. Ayrıca, işveren-müşteri ilişkilerinde şeffaflık ve adil rekabetin sağlanması, grafik tasarım alanında etik değerlerin sürdürülebilirliği açısından kritik bir rol oynamaktadır. Etik ilkelerden uzaklaşıldığında ise tasarımın güvenilirliği zedelenir, halkın görsel iletişime duyduğu güven sarsılır ve meslek, zamanla itibar kaybına uğrayabilir. Bu nedenle, grafik tasarım alanında meslek etiğinin benimsenmesi hem bireysel hem de sektörel düzeyde uzun vadeli başarı için gereklidir.

3.2. Meslek Etiğinin Kısa Tarihi

Meslek etiğinin tarihi, etik kavramının genel gelişimi ile paralel ilerlemiş ve toplumların değerleri ile mesleklerin gereksinimlerine bağlı olarak şekillenmiştir. Etik, ahlak felsefesi olarak insan davranışlarını inceleyen bir disiplin olup, Antik Yunan'dan günümüze kadar farklı tanımlamalar ve gelişimler göstermiştir. Meslek etiği ise belirli bir meslek grubunun faaliyetlerini düzenleyen ilkeleri içermekte olup, her meslek dalının kendine özgü etik kuralları bulunmaktadır.

Antik Dönem: Etik kavramı, Platon ve Aristoteles gibi filozoflar tarafından erdem, adalet ve toplumsal sorumluluk çerçevesinde ele alınmıştır. Bu dönemde meslek etiği, daha çok genel ahlak kuralları ile iç içe geçmiş bir yapıdadır. **19. Yüzyıl:** Modern anlamda “meslek etiği” kavramı ilk kez Thomas Percival tarafından 1803 yılında tıp alanında kullanılmıştır. Bu dönem, meslek etik kurallarının yazılı hale gelmeye başladığı bir dönüm noktasıdır. 1847’de Amerikan Tabipler Birliği’nin (American Medical Association) ilk etik kodunu oluşturması, meslek etiğinin kurumsallaşmasında önemli bir gelişme olarak kabul edilmektedir (Ravo, 2023). **20. Yüzyıl:** Sanayi Devrimi’nin etkileriyle mesleklerin uzmanlaşması ve meslek içi rekabetin artması, meslek etiğinin daha sistematik bir şekilde ele alınmasına yol açmıştır. 1970’lerde birçok meslek dalında etik kurallar belirlenmiş ve profesyonel kuruluşlar, etik ilkeleri uygulamak için çeşitli kılavuzlar geliştirmiştir. Örneğin, 1970 yılında Eğitim İletişimleri ve Teknolojileri Derneği (Association for Educational Communications and Technology) kendi etik yönergelerini oluşturmuştur (Napper vd., 2023). **21. Yüzyıl:** Küreselleşme ve

dijitalleşme sürecinde meslek etiği daha da önem kazanmıştır. Şirketleşme süreçleri ve profesyonel standartların evrenselleşmesi, etik ilkelerin belirlenmesi ve uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir. Özellikle bilişim, yazılım, medya ve tasarım gibi alanlarda etik ihlallerin önlenmesi için yeni düzenlemeler geliştirilmiştir. Ayrıca bu dönemde yapay zekâ uygulamalarının, yapay zeka destekli otonom teknolojilerin doğru kullanımı içinde etik sınırların belirlenmesi zorunluluk haline gelmiştir.

3.3. Meslek Etiği İlkeleri Nelerdir?

Bu ilkeler, meslek içi rekabeti dengeleyerek etik bir çalışma ortamı oluşturmayı amaçlar. Günümüzde etik kuralların yalnızca belirlenmesi değil, aynı zamanda uygulanması ve denetlenmesi de mesleklerin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca kimi kaynaklarda farklı ilkelere yer verilse de burada tüm meslekleri kapsayan temel ilkeler kısaca açıklanarak paylaşılmıştır.

Dürüstlük: Bireylerin veya kurumların doğruyu söylemesi, aldatıcı veya yanıltıcı davranışlardan kaçınmasıdır. Etik bir değer olarak dürüstlük, güvenin temelidir. **Güvenirlilik:** Bir kişinin veya kurumun sözlerine, vaatlerine ve eylemlerine güven duyulmasını ifade eder. Güvenirlilik, tutarlılık ve şeffaflık ile sağlanır. **Tarafsızlık:** Kişisel görüş, çıkar veya önyargılardan bağımsız olarak adil ve objektif kararlar almayı ifade eder. Özellikle yargı, medya ve akademik alanlarda önemlidir. **Yeterlik:** Bireylerin veya kurumların belirli bir alanda bilgi, beceri ve deneyime sahip olmasıdır. Etik olarak yeterlilik, sorumluluk alanında uzmanlaşmayı ve sürekli gelişimi gerektirir. Mesleki yeterlilik, bireyin alanındaki gelişmelere

açık olması ve sürekli kendini geliştirmesi anlamına gelir. Yeterlik ilkesi, mesleğe bağlılıkla doğrudan ilişkilidir ve kişinin görevlerini en iyi şekilde yerine getirebilmesi için gerekli bilgi ve becerilere sahip olmasını gerektirir. Bu nedenle, mesleğinde başarılı olmak isteyen birey, alanındaki yenilikleri takip etmeli ve sürekli öğrenmeye devam etmelidir (Bahar, 2014: 71). **Yasallık:** Yasalara uygun hareket etmek ve hukuki düzenlemelere uymaktır. Ancak, etik değerler her zaman yasalarla örtüşmeyebilir, bu yüzden etik ve hukuk bazen farklı yönlerde olabilir. Yasalar, bireylerin bunlara uygun hareket etmesi durumunda anlam kazanır; aksi takdirde keyfi davranışlar hem bireye hem de mesleğe zarar verebilir. Özellikle yönetim sorumluluğu taşıyan bireylerin, yasalara uyma ve bunların uygulanmasını sağlama konusunda titizlikle hareket etmeleri ve topluma örnek olmaları büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, hukukun üstünlüğü ilkesi her zaman göz önünde bulundurulmalıdır (Gönülaçar, 2019: 18). **Adalet ve Eşitlik:** Her bireyin haklarını gözetenek adil ve eşit davranmayı ifade eder. İnsanlara fırsat eşitliği sunmak ve ayrımcılıktan kaçınmak bu ilkenin temelidir. **Vatandaş Sorumluluğu:** Bireylerin yaşadığı topluma karşı sorumluluk taşıması, toplumsal kurallara uyması ve ortak iyiye katkıda bulunmasıdır. Vergi vermek, çevreyi korumak ve sosyal dayanışmaya katkıda bulunmak gibi unsurları içerir. **Mesleğe Bağlılık:** bireyin mesleğini sevmesi, önemsemesi ve en iyi şekilde icra etmeye çalışmasını ifade eder. Bu bağlılık, yalnızca bireyin kendi gelişimiyle sınırlı kalmayıp mesleğin ilerlemesine katkı sağlama ve meslektaşlarını teşvik etme çabalarını da içerir. Çalışanın sürekli kendini güncellemesi, mesleki eğitimlere katılması ve mesleki etkinliklerde yer alması, bu bağlılığın göstergelerindendir. Mesleğe olan bağlılık, bireyin iş

tatminini artırırken mesleki örgüt kültürünü güçlendirir ve iş performansına olumlu katkıda bulunarak kalite, verimlilik ve üretkenliği artırır (Bahar, 2014: 72).

3.4. Meslek Etiğine Aykırı Davranışlar Nelerdir?

Meslek etiğine aykırı davranışlar, bireylerin ideal ve beklenen tutum ve davranışların dışına çıkarak sergiledikleri hareketlerdir. Bu tür etik dışı tutumlar, çalışanlara, kuruma ve çevreye zarar vererek sağlıksız bir çalışma ortamına yol açmaktadır. Aynı zamanda, toplumsal kültür yapısının zayıflamasına ve çevrenin bozulmasına neden olmaktadır. Bu durum, birçok kişi ve taraf üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Çalışanların performansını, bağlılığını ve motivasyonunu düşürebilirken, kurum dışı ilişkileri de zedeleyerek ekonomik ve sosyal bağların bozulmasına sebep olmaktadır. Ayrıca, kurumların sosyal ve çevresel sorumluluklarını yerine getirememesine ve ekosistemin zarar görerek biyoçeşitliliğin tehdit edilmesine yol açabilmektedir.

Genel olarak bakıldığında, meslek etiğine aykırı davranışlar arasında aşırı macilik (intihal), ayrımcılık, kayırma, lisanssız ürün kullanımı, rüşvet, ihmal, yolsuzluk, zimmet, hırsızlık, sorumsuzluk, mobbing (bezdiri), bencillik, sömürü (istismar), yaranma çabası, sahte ve yanıltıcı belge düzenleme, dedikodu, dogmatik yaklaşımlar (bağnazlık, yobazlık), hakaret ve küfür, taciz ve türevleri, korkutma, dalkavukluk, kötü alışkanlıklar sayılabilir. Bu tür etik ihlallerinden kaçınmak için Alman filozof Immanuel Kant'ın önerdiği yöntemlerden biri uygulanabilir: "Eğer kurumda herkes bu şekilde davransaydı ne olurdu?" sorusunu sormak ve buna tarafsız bir şekilde yanıt vermek, etik değerlere geri dönmeyi

kolaylaştırabilir (Lamberton & Minor, 1995: 330). Bazı etik dışı davranışları daha ayrıntılı şekilde sıralamak gerekirse şu şekilde özetlenebilir:

Ayrımcılık: Kişi veya kurumların önyargılı bir bakış açısına sahip olarak bu tutumlarını eylemlerine yansıtmasıdır. Adalet ilkesine ters düşen ayrımcılık, kişi ve kurumların itibarını zamanla zedeler. En yaygın örneklerinden biri, kadınların iş hayatında eşit fırsatlara sahip olmasını engelleyen cinsiyet temelli ayrımcılıktır.

Kayıрма: Akrabalık, arkadaşlık, eş-dost ilişkileri gibi gerekçelerle, işin içeriğine bakılmaksızın belirli kişi ve kurumlara ayrıcalık tanımaktır. Kayırmacılık, adaletli fırsat dağılımını engelleyerek sağlıklı ve sürdürülebilir bir iş ortamının oluşmasını zorlaştırır. Kayırmacılığın farklı türleri arasında nepotizm (akraba kayırmacılığı), kronizm (eş-dost kayırmacılığı), partizanlık (siyasi kayırmacılık), hizmet kayırmacılığı, logrolling (oy ticareti kayırmacılığı), lobicilik ve rant kollama bulunur (Gönülaçar, 2019: 28).

Mesleki yetersizlik: Çalışanın bulunduğu pozisyonun gerektirdiği bilgi ve becerilere sahip olmamasıdır. Mesleki yeterliliklerini geliştirmeyen bireyler, iş performansında düşüş yaşayabilir ve zamanla işine karşı ilgisini kaybedebilir. Bu durum, bireylerin etik dışı davranışlara yönelmesine yol açabilir. **İhmal:** Bireyin mesleki görevlerini geçerli bir sebep olmaksızın aksatması, geciktirmesi veya gerektiği şekilde yerine getirmemesidir.

Bencil davranış: Meslekte istenmeyen bir tutumdur. Çalışma ortamında bireylerin birbirine saygı göstermesi ve adaletli davranması esastır. Ancak çalışan veya yönetici, yalnızca kendi menfaatini ön planda tutarak başkalarının ihtiyaçlarını göz ardı ettiğinde bencillik ortaya çıkar. Bu tutum, kurumsal iş birliği ve takım ruhunun zedelenmesine neden olur (Bahar, 2014: 82). **Sömürü (istismar):**

Kaynakların adaletsiz bir şekilde kullanılmasıyla haksız kazanç sağlanmasıdır. Sömürü, genellikle bencillikle ilişkilidir ve kısa vadeli çıkarlar uğruna uzun vadede kişiye ve kuruma büyük zararlar verebilir. Çalışma hayatında, bazen zorla bazen de sömürülen kişinin rızasıyla bu tür etik dışı davranışlar devam ettirilebilmektedir (Bahar, 2014: 81). Kısa vadeli kişisel kazançlar uğruna yapılan bu etik dışı eylemler, zamanla bireye ve kuruma ciddi zararlar verir ve sürdürülebilir değildir.

3.5. Meslek Etiğine Aykırı Davranışların Nedenleri Nelerdir?

Meslek etiğine aykırı davranışlar sadece bireysel nedenlerden kaynaklanmaz; işletmenin veya üyesi olunan kuruluşun politikaları, tutumları ve izlediği yollar da bireyleri etik dışı davranışlara yönlendirebilir. Çalışanlar, bazen kendi iradeleri dışında etik ilkelerden sapmak zorunda kalabilir. Dış etkenlerin baskısı altında etik kuralların ihlali hem birey hem de kurum açısından olumsuz sonuçlar doğurur. Kısa vadeli kişisel kazançlar uğruna yapılan etik dışı eylemler, bireylerin kendilerini haklı çıkarma çabasıyla meşrulaştırılabilir. Örneğin, bir çalışanın rüşvet karşılığında şirketine daha fazla iş hacmi sağlaması ya da kişisel çıkarı olmadığı için belirli ilke ve kuralları esnetmesi buna örnek gösterilebilir. Bireyler, bu tür durumları akılcı ve mantıklı bir çerçeveye oturarak kendilerini kandırabilir ve etik kuralları ihmal edebilir. Ancak bu tür davranışlar, uzun vadede hem bireyin hem de kurumun itibarına zarar verir. Etik dışı davranışların ortaya çıkmasında, Kolçak'a (2013) göre en yaygın yaklaşımlar şu şekilde sıralanabilir: Toplumun çıkarlarını öne sürerek belirli ilke ve prosedürleri atlamak, bireyin daha üstün bir amaca hizmet ettiği yanılgısına

kapılmasına neden olabilir. Benzer şekilde, kişisel çıkarın olmadığını iddia ederek kuralları esnetmek veya farklı gerekçelerle askıya almak, etik dışı uygulamalara zemin hazırlayabilir. Sadece iyi niyetle hareket ettiğini savunarak bir arkadaşına yardım etmek amacıyla belirli prosedürleri devre dışı bırakmak, iş süreçlerinde haksız avantaj sağlama riskini doğurabilir. Üst-ast ilişkilerinde bireyin değerinin anlaşılmadığını düşünmesi, kişisel çıkarlarını mesleki sorumluluklarının önüne koymasına ve iş disiplininin zayıflamasına yol açabilir. Ayrıca, iş yerinde hata yapan birinin sorumluluktan kaçınmasına göz yummak veya cezalandırılması gereken bir durumu görmezden gelmek, kurumsal adaletin zedelenmesine ve etik standartların ihlal edilmesine neden olabilir (Kolçak, 2013: 93). Mesleklerin yozlaşması yalnızca bu durumlarla sınırlı değildir. Ekinci'ye (2013) göre mesleklerin yozlaşmasına yol açan başlıca nedenler şunlardır: Aşırı hırs, bencillik ve açgözlülük gibi bireysel motivasyonlar; etik değerlere yeterince hassasiyet gösterilmemesi, eksik değerlendirme ve plansızlık gibi sistematik sorunlarla birleşerek iş dünyasında etik ihlallere zemin hazırlayabilmektedir. Bunun yanı sıra, iyi niyetle arkadaşları koruma güdüsü, etik kodlar ve yasal düzenlemeler hakkında yeterli bilgiye sahip olmamak, hatta bu düzenlemelerin teknolojik ve sosyal gelişmelere paralel olarak gecikmesi, etik dışı davranışların yaygınlaşmasına katkıda bulunabilir. Kendini koruma içgüdüğü, maddi ve manevi tatminsizlik ile servet açlığı gibi bireysel faktörler de etik dışı eylemleri teşvik edebilmektedir. Ayrıca, ideolojik veya siyasi ayrımcılık gibi önyargılar, adil karar alma süreçlerini zedeleyerek etik ilkelerin ihlal edilmesine yol açabilmektedir (Ekinci, 2013: 60, 61).

Meslek etiğine aykırı davranışların sergilenme nedenleri arasında gösterilen konu hakkında bilgi sahibi olunmaması (kural, kod, yasa, değer ve ilkelerin bilinmemesi) kişi ve kuruluşların önce bu konular hakkında bilgi sahibi olmalarını gerektirmektedir. Bu bakımdan meslek etiğine aykırı olan davranışların neden mesleğe zarar verdiğinin bilinmesi büyük önem arz etmektedir. Adalet mekanizmasının işlememesi yani hukuki kuralların var olmasına rağmen etkili şekilde uygulanmaması veya denetlenmemesi, etik dışı davranışların yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Cezasızlık algısı, kuralların ihlal edilmesine rağmen yaptırım uygulanmaması nedeniyle bireyleri etik dışı yollara yönlendirebilmektedir. Hukukun etkisiz olduğu ortamlarda güvensizlik ve adaletsizlik artarken, insanlar haklarını savunmak için rüşvet, kayırma ve torpil gibi yöntemlere başvurabilir. Bu durum, kurumsal bozulmaya yol açarak şirketlerin ve kamu kurumlarının etik ilkelerden sapmasına neden olmaktadır. Ayrıca denetim eksikliği, sistematik yolsuzluğun önünü açarak etik dışı davranışların zamanla “normal” hale gelmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla, hukuki düzenlemelerin etkin şekilde uygulanmaması, etik değerleri zayıflatır ve toplumda adalet duygusunun kaybolmasına yol açar ve bunun sonucu hem mesleki hem de toplumsal bozulmalar baş gösterir.

Meslek Etiği & Grafik Tasarım

4.1. Grafik Tasarımda Etik Değerlerin Rolü

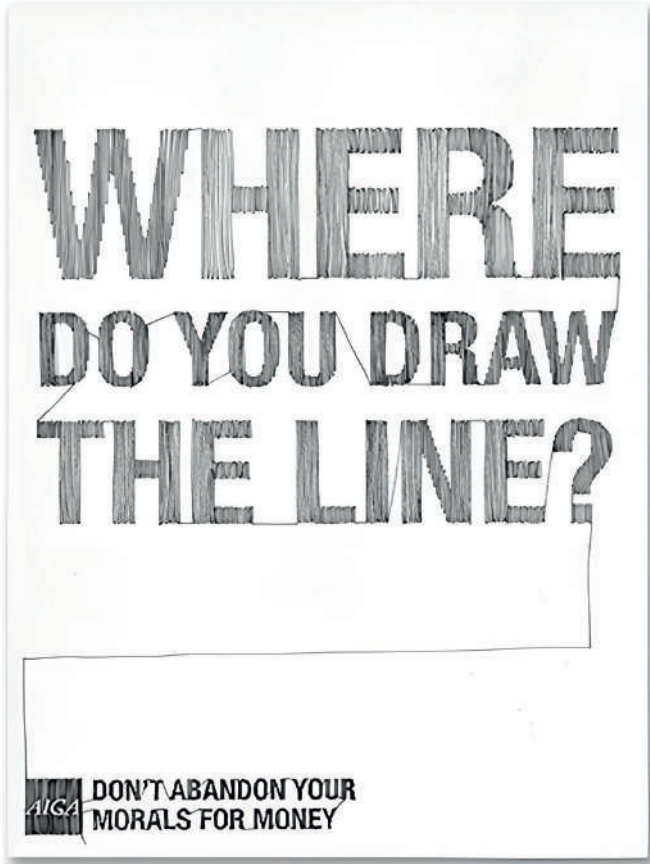
Bir mesleğin etik kodlarının olması, o mesleğin kurallarının belirlenmesi anlamına gelir ve bu sayede doğru ile yanlış daha net bir şekilde ayrılabilir. Açık ve belirli ilkelere sahip olmayan ya da bu ilkelere uyulmayan meslekler, örgütsel sorunlarla karşılaşır ve zayıf bir örgüt kültürüne sahip olur. Tasarım alanında etik doğrudan ele alınmasa da zaman zaman tartışılan bir konu olmuştur. Bunun en iyi örneklerinden biri manifestolardır. “*First Things First*” manifestosu, mesleğin öncelikleri, sorumlulukları ve önerileri üzerine etik sorgulamalar yapan önemli bildirilerden biridir. 1964 yılında Ken Garland tarafından yayımlanan bu manifesto, başlangıçta yirmi tasarımcı tarafından imzalanmış ve yıllar içinde güncellenerek daha fazla tasarımcıya ulaşmıştır. Günümüzde de birçok tasarımcı bu metne imzasını atarak destek vermektedir.

“...Bir yerde hepimiz indirgeyici ve zararlı bir kamusal söylemin kodlarını oluşturuyoruz. Uğruna problem çözme yeteneğimizi kullanabileceğimiz daha değerli amaçlar var. Eşi görülmemiş çevresel, sosyal ve kültürel sorunlar ilğimizi bekliyor... Önerimiz, iletişimin, daha yararlı, kalıcı ve demokratik biçimleri lehine önceliklerimizi yeniden sıralamak; ürün pazarlamanın ötesinde bir zihniyet geliştirmek, yeni bir anlam keşfetmek ve üretmek. Tartışma alanı giderek daralıyor; genişletilmeli. Tüketim aldı başını gidiyor; görsel dillerin ve tasarımın kendi kaynakları aracılığıyla bu eğilime karşı durmaları gerekiyor... (GMK, 2002a).

Dieter Rams'ın “Ten Principles for Good Design” manifestosu, tasarımcılara etik sorgulamalar yaparak yol gösteren bir bildiridir: “İyi tasarım dürüsttür,” “İyi tasarım dayanıklıdır,” “İyi tasarım çevre dostudur” gibi ilkeleriyle, tasarımın etik sorumluluklarını vurgular (1959). Mike Monteiro'nun “Design Is a Job” kitabında belirttiği gibi, tasarımcı yarattığı şeylerden sorumludur ve daha iyi bir dünya bırakmak için seçici olmalıdır. Sınırlı kaynakları bilinçli kullanarak, anlamlı ve savunabileceği işler üretmelidir. Monteiro'ya göre, tasarımcılar düşündüklerinden daha fazla güce sahiptir (2012: 09). Etik konusunda tasarımcılara rehberlik eden önemli kaynaklardan biri de “Ethics: A Graphic Designer's Field Guide” kitabıdır. Eileen MacAvery Kane, bu kitapta kayırmacılıktan sürdürülebilirliğe, font lisanslamadan aşımaya kadar birçok konuyu tartışmaya açar. Kane'e göre grafik tasarım, tarih boyunca etik ve ahlaki düşüncelerin yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. Bazen propaganda aracı olarak, bazen de insanların paralarını kiliseye bağışlamaya teşvik etmek

için kullanılmıştır. Etik, tasarımcıların karşılaştığı ahlaki seçimlerin doğasını anlamaya yardımcı olur (2010: V).

ICod (Uluslararası Grafik Tasarım Dernekleri Konseyi, eski adıyla Icograda), etik konularına değinen çeşitli makaleler yayımlayarak aktif olarak bilgi paylaşmaktadır. “Profesyonel Tasarımın Tanımlanması,” “İyi Tasarım,” “Montreal Tasarım Bildirgesi” ve “Tasarım, Topluma Karşı Mesleki Sorumluluk” gibi yazılar bu kapsamda örnek gösterilebilir (Thecod, 2025). AIGA’da (Profesyonel Tasarım Derneği, eski ismiyle Amerikan Grafik Sanatlar Enstitüsü) geçmişten günümüze etik konularını ele almaktadır. Örneğin, 2003 yılında yayımlanan “Design Business and Ethics” serisi, tasarım eğitimcileri için eğitim materyalleri sunarak ekolojik ve etik okuryazarlığa dikkat çekmiştir. Ayrıca, “Design for Good for Education” adlı yazı da bu çerçevede önemli bir kaynaktır (Aiga, 2012). SEGD (Deneyimsel Grafik Tasarım Derneği) tarafından yayımlanan “Profesyonel Standartlar” adlı doküman, tasarımcıların meslektaşlarına, müşterilerine, topluma ve çevreye karşı sorumluluklarını ayrıntılı şekilde ele alan pratik bir kaynaktır (Segd, 2016). Bunun yanı sıra, etik konularına bireysel olarak katkıda bulunan tasarımcılar da bulunmaktadır. Örneğin, Steve Haslip, Milton Glaser’in danışmanlığında hazırladığı bir afiş tasarımında, iş ahlakının para için terk edilmemesi gerektiğine dair güçlü bir slogan kullanarak farkındalık yaratmayı amaçlamıştır (Mietkiewicz, 2016), (Görsel 01).

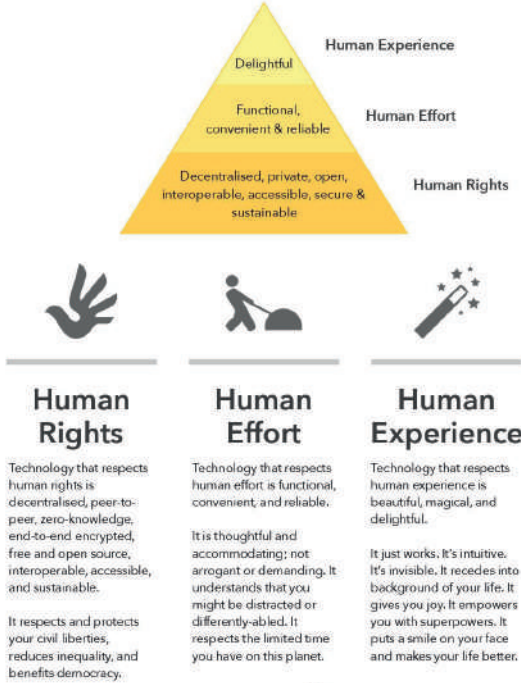
Görsel 01: “Çizgiyi nereye çekiyorsun? Para için ahlakımı terk etme” isimli afiş çalışması. Steve Haslip 2009 (Mietkiewicz, 2016: 08)

Milton Glaser’in Cehenneme Giden Yol Testi, tasarım etiği üzerine düşündürülen önemli bir örnektir. Bu testte, etik açıdan sorgulanması gereken çeşitli durumlar ele alınır. Örneğin, bir ambalajın rafta olduğundan büyük görünmesini sağlamak, sıkıcı bir filmi fragmanlarla komedi gibi göstermek, yeni bir şarap firmasını eski gibi

gösterecek bir arma tasarlamak veya düşük besin değerine sahip tahıl gevreklerini çocuklara çekici gösterecek şekilde ambalajlamak gibi sorular yer alır. Ayrıca, çocuk işçi çalıştıran bir firma için tişört tasarlamak, etkisiz bir diyet ürünü için reklam yapmak ya da politikalarına inanmadığınız bir siyasetçi için kampanya tasarlamak gibi etik ikilemler de testin kapsamındadır (Glaser, 2004). Etik ile doğrudan bağlantılı bir diğer kavram ise sosyal tasarımıdır. Sosyal tasarım, toplumsal faydayı gözetken, yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen ve sürdürülebilirliği esas alan bir yaklaşımdır (Cooper, 2013: 10). Sağlık, eğitim ve çevre gibi konulara duyarlı tasarımlar üretmeyi amaçlar. Bu bağlamda, İsveç merkezli kâr amacı gütmeyen bir grup tarafından oluşturulan “Etik Tasarım Manifestosu” örnek gösterilebilir (Ind.ic, 2025). Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisine benzeyen bu manifesto, etik bir tasarım sürecinin temel ilkelerini belirler (Görsel 02). Manifesto’nun ilk basamağında insan haklarına saygı, merkeziyetsizlik, açık kaynak kullanımı, sürdürülebilirlik ve demokrasiye katkı sağlama gibi prensipler yer alır. İkinci basamak, insan emeğine ve zamanına saygı duyan, işlevsel, kullanışlı ve güvenilir tasarımlar oluşturmayı hedefler. En üst basamakta ise insan deneyimine saygı ön plandadır; yani tasarımlar, kullanıcıyı zorlamadan, aksine ona neşe katarak hayatını kolaylaştırmalıdır. Bu manifesto doğrultusunda hareket eden tasarımcılar hem üretim süreçlerinde hem de müşteri ilişkilerinde etik değerlere bağlı kalmayı amaçlamaktadır.

Ethical Design

Respect

ind.ie

Görsel 02: Ind.ie grubu tarafından yayınlanan Etik Tasarım Piramidi.

<https://ind.ie/ethical-design/>

Sosyal tasarım alanında önemli gelişmelerden biri de 2017 yılında Kanada'da yayımlanan Montreal Tasarım Bildirgesidir. Birçok uluslararası dernek, üniversite ve

kuruluşun imzaladığı bu bildirgeye Türkiye’den Anadolu Üniversitesi ve GMK gibi bazı kurumlarda destek vermiştir. Bildirge, tasarımın kültürel, çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarını ele alarak bu alanlardaki sorunlarla başa çıkmak için ortak yönergeler belirlemektedir (Bağcı, 2018). Montreal Tasarım Bildirgesi’nde tasarımın değeri, standartlarının geliştirilmesi, tasarım eğitiminin iyileştirilmesi, sorumlutasarımının sınırları, sürdürülebilirlik, tasarımcıların rolü ve uluslararası iş birlikleri gibi konular yer almaktadır. Aynı zamanda, bildirge kapsamında sunulan proje önerileri gelecek toplantılarda tartışılmak ve geliştirilmek üzere paylaşılmaktadır (Theicod, 2017). Bu bildirge, tasarım alanında etik sorgulamaların güncel olarak sürdüğünü ve gelecekte etik odaklı tasarım anlayışının daha da yaygınlaşacağını göstermektedir. Tasarımda etik konusunun bilinmesi ve tasarımcıların bu konuda duyarlılık kazanması, tasarımın olumsuz etkilerini yine tasarımcıların çözümleriyle iyileştirmesini sağlayabilir. Tasarımın sosyal ve ekolojik sorumluluklarını savunan Victor Papanek’in de belirttiği gibi, dünyayı görsel, fiziksel ve kimyasal olarak kirletmek yerine, yaptıklarımızın farkında olarak tasarım yoluyla olumlu değişimler yaratmak ve gelecek nesiller için daha iyi bir dünya inşa etmek gerekmektedir (Papanek, 1973: 18-19). Tibor Kalman’ın “Kötü Olmak İçin Buradayız” yazısı, tasarımcılara etik sorgulamalar üzerinden yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır. Kalman, tasarımın yalnızca istatistik verilere dayanarak değil, yerel kültür ve sokaktan beslenerek üretilmesi gerektiğini savunur. Ona göre, tasarım küresel seçkin bir grubun hizmetine sunulmamalı, daha geniş kitlelere ulaşmalıdır. Ayrıca, tasarım okullarının öğrencileri profesyonelleri taklit etmeye yönlendirmek yerine, onların kendi eğilimlerini

keşfetmelerine olanak sağlaması gerektiğini vurgular. Kalman, “iyi tasarım” kavramının yeniden tanımlanması gerektiğini dile getirerek, tasarım sürecine dair birçok etik tartışmaya yer vermektedir (Kalman, 1990).

Mesleki etik sorgulamalar, problemlerin çözümünde izlenmesi gereken temel adımlardan biridir. Etik ilkeler, doğru kararlar alınmasını ve süreçlerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlar. Bu bağlamda, GMK’nın 2002 yılında yayımladığı ve tasarımın ekolojik boyutuna dair öneriler sunduğu makale, etik tasarım anlayışına örnek olarak gösterilebilir (Görsel 03). “Bütün bunların altında tasarım var. Çevremizin benzeri görülmemiş zorluklarla karşılaşılıyor olmasının bir sebebi de kötü tasarım ve yanlış düşünceyi çok uzun süredir kabullenmiş olmamız. Bir tıraş bıçağını, plastik gövdesinin yüzlerce yıl doğada kalacağına düşünmeden sadece birkaç gün kullanıp atıyoruz. Şehirlerimiz de yeterince bisiklet yolu tasarlanmadığı için beş sokak ötedeki mağazaya arabayla gidiyoruz. Çöplerini ortada bırakanları kınıyoruz ama boş arazilerde çöplerimizi “saklayan” ve katı atıkları çürütüp zehirli gazlara çeviren kendi zavallı çöp toplama sistemimiz hakkında hiçbir şey düşünmüyoruz (GMK, 2002b)...

Hadi yapın:

→ Atığı daha oluşmadan azaltmak için tasarımlarınızda daha az malzeme kullanın. → Tekrar kullanılabilir malzemelerle tasarlayın ve bitmiş tasarımınızı tekrar kullanılabilir yapın. → Uzun süreli pratikliği aklınızda tutarak tasarlayın. → Yeniden değerlendirilmiş malzemeler kullanın ve bitmiş tasarımınızı yeniden değerlendirilebilir yapın. → Tasarımınızın üretilmesi için gereken enerji miktarınızı azaltın. → Tasarımınızdan kaynaklanan zararlı veya toksik maddeleri azaltın.

Yeteneğinizi atıkları artırmak değil azaltmak yolunda kullanmak, çevreye saygılı bir tasarımcı olmak için ilk adımınız.

Çevreye saygılı tasarım, mesajınızı basit ve karmaşaya yol açmayacak şekilde iletmeştir. Bilgiye kalite eklemektir. Hedeflerinizde ulaşmak için çöp yaratmadan ve doğal kaynakları kurutmadan çözümler üretmeştir. Kargaşa ve atık yaratmak yerine değer ve kalıcılık yaratmaktır.

Hareket planı

Bir tasarım çözümü yaratma aşamasında bir dakika için durun ve kendinize işinizle ilgili temel birkaç soru sorun:

→ Tasarım son ürün için uygun mu?
→ Bunu daha az malzeme kullanarak daha iyi tasarlamanın bir yolu var mı? → Bu mesajı etkin bir şekilde ve çevreye daha az zarar vererek ulaştırmanın başka yolu var mı?
→ Yeniden değerlendirilmiş malzeme kullanabilir miyiz? → Bu tasarımı üretmek için ne gerektiği? / Ne kadar enerji? / Kirlilik? / Zararlı atık? → Bu ürün bir kez kullanılıp atılacak mı yoksa tekrar kullanılabilir mi?

Görsel 03: GMK'nin 2002 yılında yayımladığı "Tasarım Ekolojisi" yazısından bir kesit,

<https://rb.gy/a4a5dy>

Grafik ürünlerin en çok üretildiği alanlardan biri olan reklam ajansları, etik açıdan kritik bir konumdadır. Ajansların belirlediği stratejilere göre hareket eden tasarımcılar, bazen bireysel ve etik değerleriyle uyuşmayan projelerde çalışmak zorunda kalmaktadır. Mesleki etik değerlerin yeterince benimsenmemesi ve yargı mekanizmalarının hantal, uzun süreli ve pahalı olması, etik sorunların devam etmesine neden olmaktadır. Ayrıca, denetim mekanizmalarının etkin çalışmaması, etik dışı yaklaşımların kâr amacıyla tercih edilmesine yol açmaktadır. "Grafik tasarımların toplum tarafından ortak yargıyla 'kötü' olarak nitelendirdiği 'çalma, kopyalama, fikir hırsızlığı' gibi davranışlarla üretilenleri referansı belirsiz, bireysel yorumlar çerçevesinde değerlendirildiği ve ciddi yaptırımlar olmadığından dolayı kullanılmaya devam ettiği görülmektedir" (Kınık, 2015: 307, 308). Işır'ın bulgularına göre, dijital teknolojilerin gelişimi, yaratıcı düşünme ve üretim kültürünü yeterince içselleştiremeyen bireyler için geliştirici bir unsur olmaktan ziyade,

yaratıcılığı kısıtlayan ve üretim sürecini yüzeyselleştiren bir etki yaratmaktadır. Bu durum, bireyleri hazır kalıplara yönlendirerek tembelliğe sürüklemekte ve küresel ölçekte birbirine benzeyen, özgünlükten uzak, kolay ve sahte tasarımların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Işır, 2020: 232).

Aslan ve Diker'in "Reklam Ajansı Çalışanlarının Etiğe İlişkin Tutumları Üzerine Bir Araştırma" adlı çalışmasında, bazı reklam ajanslarının başarılarını artırmak için etik dışı uygulamalara başvurdıkları öne sürülmüştür (2011: 255). Ayrıca, intihal grafik tasarım alanında yeni bir sorun değildir; uzun zamandır var olan bir problem olup günümüzde daha görünür hale gelmiş ve tartışılmaya başlanmıştır (Dinçeli, 2017: 611). Bu sorunların çözümü için etik bilincin artırılması ve tasarım sürecinde etik kuralların titizlikle uygulanması gerekmektedir. Etik davranmak, erdemlere uygun hareket etmeyi gerektiren karşılıklı bir tutumdur. Grafik tasarım ve reklamcılık sektöründe ise tanıtımı yapılan ürünün doğru ve dürüst olması esastır. Aksi takdirde, yanıltıcı ve aldatıcı bir durum ortaya çıkar. Tasarımcı, doğru bir ürünün reklamını yaparken tüketiciye görsel mesajı net, doğru ve anlaşılır bir şekilde iletmelidir. Reklamın yanıltıcı, abartılı veya aldatıcı olmaması gerekir (Çorum vd., 2015: 168).

Grafik tasarım mesleğinde etik ilkeler ve kurallar belirlenirse, tasarımcıların yanlış kararlar almasının önüne geçilebilir. Ancak günümüzde bu kurallar genellikle bağlayıcı değildir ve etik kararlar bireylerin inisiyatifine bırakılmış durumdadır. Bu noktada, kişilerin etik kurallara ve mesleki değerlere ne kadar hâkim olduğu önemli bir soru işareti yaratmaktadır. Daha az hata yapılması ve

mesleğin ortak değerler çerçevesinde ilerleyebilmesi için, etik ilkelerin tanımlanıp benimsenmesi ve tasarımcılar tarafından içselleştirilmesi gerekmektedir. Böylece, etik bir ikilemle karşılaşıldığında daha sağlıklı kararlar almak mümkün olacak ve bu süreç hem bireylerin hem de kurum kültürünün gelişmesini sağlayacaktır. Bu noktada da etik kodların meslek hukuku ile güçlendirilerek ve uygulanarak yerleşmesi sağlanabilir. Bowen H. McCoy'un belirttiği gibi, kurum kültürü gelişmemiş, kişisel değerleri desteklemeyen ve sorgulama özgürlüğünü teşvik etmeyen yapılarda, bireyler etik ikilemler karşısında nasıl davranacaklarını bilemezler (2005). Bu nedenle, meslek etiği ilkelerinin belirlenmesi ve duyurulması yalnızca bir zorunluluk değil, aynı zamanda meslektaşların ortak hareket edebilmesi için bir gerekliliktir. M. Tınaz Titiz'in vurguladığı gibi, bir meslek örgütü öncelikle misyonunu belirlemeli, ardından etik ilkelerini oluşturmalıdır. Eğer örgütlenme sadece toplantılar, yayınlar ve aidat toplamaktan ibaret olursa, bu yapı ne kadar örgütlenmiş sayılabilir (Titiz, 1998: 03)? Bu yüzden, etik ilkelerin paydaşlar tarafından tartışılarak oluşturulması ve bunlara uyulması, mesleğin sağlıklı bir şekilde gelişmesi için kritik öneme sahiptir. Ancak, bunun sağlanabilmesi için öncelikle evrensel etik değerlerin bilinmesi ve özümzenmesi gerekmektedir. Ek olarak başlıca tasarımcı ve ajansların etik ilkeleri bilip sindirmesi işin bir kısmıdır, ayrıca müşteri, işveren ve kullanıcılarında durumun farkında olması gerekmektedir. Tek taraflı ilerleyen bir süreçte problemler sadece ertelenmiş olur. Fakat bilinç kazanmak adına önce tasarımcılardan başlayarak bir farkındalık gerekmektedir. Böylece tasarımcı daha bilinçli tercihler yaparak müşterilerini doğru ve iyi tasarıma yönlendirebilir. Buna verilebilecek en iyi örneklerden biri

Jonathan Barnbrook'un tasarımlarında gösterdiği tavır ve tutumdur (Görsel 04).

Görsel 04: Tasarımcılar, sizden onlar için yalan söylemenizi isteyen şirketlerden uzak durun.

*Söz: Tibor Kalman, Tasarım: Jonathan Barnbrook, 2001
(Mietkiewicz, 2016: 50)*

4.2. İyi, Doğru ve Etik Tasarımın Kesişimi

İyi tasarım nedir? Bu soru, birçok tasarımcının zihnini meşgul eden önemli bir konudur. Bunun nedeni, iyi, kötü, güzel, çirkin gibi kavramların öznel olması ve zaman içinde değişmesidir. Kimi zaman dekoratif, kimi zaman minimalist bir yaklaşım iyi tasarım olarak görülür. Bazen bir tasarım çok satmasıyla başarılı kabul edilirken, bazen de ticari başarısından bağımsız olarak sanatsal değeriyle öne çıkabilir. Ancak bu yaklaşımların hiçbiri iyi tasarım için kesin ve yeterli bir tanım sunmaz; hatta bazen

birbirleriyle çelişebilirler. İyi tasarımın sorgulanması yeni bir konu değildir. Tasarımcılar ve düşünürler, farklı bakış açıları geliştirmiştir. Örneğin, Dieter Rams, iyi tasarım için 10 temel prensip belirlemiştir. Eliot Noyes, işlevi merkeze alan tasarım anlayışını savunurken, Don Norman, insan merkezli tasarımı önermiştir. Max Bill ise iyi tasarımı, biçim ve işlev arasındaki uyum olarak tanımlamıştır (Ergüven, 2021: 52-55). Türkçeye yapılan çeviri farklılıkları olsa da Don Norman'ın kullanıcı odaklı tasarımı genellikle insan merkezli tasarımla birlikte anılmaktadır. Bu yaklaşıma göre iyi tasarım, kullanıcıyı merkeze almalı, yaratıcı, kullanışlı ve ergonomik çözümler sunmalıdır (Akdemir, 2017: 87-88). Eliot Noyes ise iyi tasarımın dört temel özelliğe sahip olması gerektiğini savunur: İşlevini yerine getirmeli, malzemeye değer vermeli, üretim yöntemine uygun olmalı ve bunları yaratıcı bir ifadeyle birleştirmelidir (Ergüven, 2021: 53). İyi ve doğru tasarım üzerine düşündüğümüzde bazı sorular ortaya çıkar: Bir grafik tasarım çalışması, bir markanın değerini yükseltiyor, bir ürünü çok sattırıyor veya bir siyasi partinin popülerliğini artırıyorsa, bu onun iyi bir tasarım olduğu anlamına gelir mi? Bu soruya doğrudan “evet” demek yanıltıcı olabilir. Örneğin, savaş propagandası yapan ve insanları çatışmalara sürükleyen grafik tasarımlar başarılı kabul edilebilir mi? Ya da çevreye zarar veren, geri dönüşümü neredeyse imkânsız olan bir ürünün etkili reklamlarla sürekli satılması ne kadar doğru bir yaklaşımdır? Veya satışları artırma amacıyla ambalajlarda gereksiz boşluklar kullanmak iyi bir tasarım mıdır? İyi ve doğru tasarım, sadece estetik veya ticari başarıyla değerlendirilmemelidir; etik bir perspektifle ele alınmalıdır. Gerçek anlamda iyi bir tasarım, sadece işlevsel ve estetik değil, aynı zamanda

anlamlı, orijinal, sürdürülebilir ve erişilebilir olmalıdır. Tasarımın topluma, çevreye ve insana olan etkileri göz önünde bulundurulmalı, problemlere geniş ve derin bir bakış açısıyla çözümler aranmalıdır.

“İyi tasarım sürdürülebilirdir. Sürdürülebilirlik çevre ve tasarımlarımızla ne kadar iyi yaşadığımıza bağlıdır. İyi tasarım bir problem çözer ve değişim yaratır. Bu gereksizle önemli olanı, alışılmışla sıra dışı olanı ayırıştırır. İyi tasarım ulaşılabilir. Etkisi genişledikçe daha fazla pozitif değişim yaratır (Newson, Elleanor, Sudjic, 2016: 80). Bir grafik tasarım estetik açıdan kusursuz olabilir; oranları mükemmel, görsel dengesi tam anlamıyla ideal olabilir. Ancak, alıcısı tarafından anlaşılamıyor ve beklenen etkiyi yaratamıyorsa, bu tasarım kötü bir tasarım mıdır? Örneğin, ambalaj tasarımında daha az yer kaplayan ve estetik açıdan daha başarılı çözümler üretilebilir, ancak müşteriler bu yeniliği anlayamazsa, bu durum tasarımın kötü olduğunu mu gösterir? Aslında böyle bir yargıya varmak yanıltıcı olabilir; belki de bu tasarımın değeri, ancak zaman içinde anlaşılacaktır. Benzer şekilde, ulusal veya uluslararası yarışmalarda ödül kazanan afiş tasarımları, görsel olarak başarılı olmalarına rağmen geniş kitlelere ulaşamadığında, iyi bir tasarım olup olmadıkları tartışmalı hale gelir. İyi tasarım sadece estetik mükemmelliğe sahip olup bir köşeye kaldırılan bir grafik ürün müdür? Günümüzde “iyi tasarım nedir?” sorusu daha da önem kazanmıştır. Bu soruların cevapları etik kavramıyla kesişmektedir. Eğer temel etik değerler bilinirse, bu konular mantıklı ve tutarlı bir şekilde tartışılabilir ve bu tartışmalar gelecekteki tasarımlar için etik kodların temelini oluşturabilir. Etik, bir sonuca ulaşmaktan çok, sürekli bir sorgulama sürecidir. Daha iyisini aramayı, tasarımın doğru ve anlamlı bir yöne

evrilmesini sağlar. Grafik tasarımda etik, yalnızca bireysel değil, aynı zamanda örgüt kültürünün gelişmesine de katkı sağlar. Bu nedenle, iyi ve doğru tasarım arayışı etik çerçevede bir sorgulama disiplini olarak ele alınmalı ve sürekli bir gelişim süreci olarak görülmelidir.

“İyi tasarım anlayışı sonsuzdur ve yaşamla iç içedir. Tasarım stratejik bir eylemdir. Bu nedenle tasarım yapmak için her zaman belirli bir plana ve hedefe ihtiyaç vardır. Daha iyi tasarlanmış bir çevrede yaşamak için daha iyi eğitim, daha iyi iş olanakları ve daha iyi yaşam standartları yaratmamız, bunların insanlara ulaşmasını kolaylaştırmamız gerekiyor. Tasarım herkes için olduğu zaman dünya daha iyi bir yer olabilir. Öyle görünüyor ki bunu gerçekleştirmek için “iyi tasarım nedir?” sorusunun cevabını aramaya devam edeceğiz (Ergüven, 2021: 168).

İyi tasarım sorumlu ve doğru tasarımdır. Sorumlu ve doğru olmak istenilen nitelik ve niceliği yerine getirerek o işin sonuçlarını üstlenebilme durumudur. Bu bakımdan tasarımcı sadece güzel, estetik olanı üretmekle kalmayıp o işin dokunduğu ve uzandığı alanları da görerek ona göre hareket etmelidir. İyi tasarım, etikte dahil birçok parametrenin kesişiminden oluşan sürekli bir arayış, sorgulama durumudur.

4.3. Türkiye’de Grafik Tasarım Etiği

Türkiye’de grafik tasarım alanında ortak bir şekilde oluşturulmuş, geliştirilmiş ve geniş çevrelerce benimsenmiş hukuki bağlayıcılığı olan mesleki etik kodlar ve ilkeler bulunmamaktadır. Bunun yerine, ICoD, AIGA ve SEGD gibi uluslararası meslek kuruluşlarının yayımladığı ilke ve kılavuzlardan yararlanılmaya çalışılmaktadır. Ancak bu

tür uygulamaların Türkiye’de sınırlı ve daha çok azınlık düzeyinde kaldığı gözlemlenmektedir.

Türkiye’de 1978 yılında kurulan Grafik Tasarımcılar Meslek Kuruluşu (GMK), grafik tasarımın tanıtılması, gelişimi ve mesleki özgürlüğünün sağlanması amacıyla faaliyet gösteren önemli bir meslek örgütüdür. GMK, mesleği ileriye taşıyacak çeşitli hedefler belirlemiş olup, bu hedefler doğrultusunda özellikle üyelerine rehberlik edici bir rol üstlenmektedir. Kuruluş, üyelerine taban fiyat listesi, çalışma yönetmeliği ve ICoD ilkelerini içeren belgeler dağıtmıştır. Ancak 2014 yılından itibaren, dernek dışı yasal düzenlemeler nedeniyle bu tür listelerin ve önerilerin yayınlanması mümkün olmamıştır. GMK, Kasım 2017’de düzenlediği “Grafik Tasarımda Hukuksal Sorunlar” başlıklı seminerin ardından, kolay anlaşılır bir başvuru kaynağı yayımlamıştır (GMK, 2017). GMK’nın eski yönetim kurulu üyelerinden Ömer Durmaz, derneğin odalaşması yönünde gerekli araştırmaları yapmış ve bu sürecin ilk adımı olarak, derneğin esnaf ve sanatkârlar odası statüsünde yapılandırılmasını önermiştir. Durmaz, bu adımın atılması halinde ilerleyen süreçte odalaşmanın daha kolay gerçekleşeceğini belirtmiştir. Ancak bu öneri, o dönemde GMK yönetim kurulu tarafından yeterli ilgiyi görmemiş ve uygulamaya konulamamıştır. Geçen sürede grafik tasarım alanında ne düzeyde mesleki ilerleme kaydedildiği tartışmalı bir konu olmakla birlikte, 20. yüzyılın ikinci yarısında kurulan bazı meslek örgütlerinin odalaştığı ya da örgütsel yapılarını daha da geliştirdikleri dikkat çekmektedir. Bu çerçevede, Türkiye’de grafik tasarımcıların tümünü kapsayacak güçlü ve sürdürülebilir bir mesleki örgütlenmenin hâlâ oluşturulamamış olması düşündürücüdür.

Türkiye’de reklam sektörünün paydaşları olan tüketiciler, reklam verenler ve reklam ajanslarını etik çerçevede bilinçlendirmeyi; sektörün evrensel kurallar doğrultusunda sağlıklı bir biçimde gelişmesini sağlamayı misyon edinen Reklam Özdenetim Kurulu (RÖK) bulunmaktadır. Avrupa Reklam Standartları Birliği’nin bir üyesi olan RÖK, bu anlamda uluslararası etik ilkeleri benimseyen kurumlardan biri olarak faaliyet göstermektedir (Serttaş Ertike, 2009: 182–183). Ancak sonuçları açısından değerlendirildiğinde, RÖK’ün sektör içerisindeki etki alanı ve uygulama gücünün sınırlı kaldığı da gözlemlenmektedir. Reklam Yaratıcıları Derneği (RYD), RÖK’ün belirlediği etik esasları benimseyerek, üyelerinin bu ilkelere uymasını zorunlu kılmaktadır (RYD, t.y.).

Türkiye’de grafik tasarım mesleğinde bazı temel etik ilkeler yasal düzenlemelerle denetlenmeye çalışılmaktadır. Ancak bu denetim mekanizmasının yavaş, işlevsiz ve çeşitli aksaklıklarla yürütüldüğü gözlemlenmektedir. Bu bağlamda öncelikle, fikrî mülkiyeti ve orijinal çalışmaları koruma amacı taşıyan 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndan söz edilebilir (Mevzuat, 1951). Ancak, bu kanunun esas amacı eserlerin korunmasına yöneliktir; grafik tasarım ürününün yaratım süreci, üretim ilişkileri ya da mesleki rehberlik açısından doğrudan yönlendirici bir işlevi bulunmamaktadır. Grafik tasarımıyla ilgili bir diğer önemli yasal düzenleme ise 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu’dur. Bu kanun, tasarım ürünlerinin haklarını korumayı ve hak ihlalleri durumunda uygulanacak hukuki ve cezai yaptırımları düzenlemektedir (Mevzuat, 2017). 2016 yılında kabul edilen ve 199 maddeden oluşan bu yasa, 10 Ocak 2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Suluk, 2018: 93). İntihalin önlenmesine yönelik önemli bir

adım olan bu düzenleme, grafik tasarım alanında hukuki koruma çerçevesinin güçlendirilmesini sağlamıştır.

Türkiye’de grafik tasarım ve etik ilişkisi üzerine bazı tasarımcılar ve akademisyenler konuya duyarlılık göstererek meseleyi bilimsel bir çerçevede ele almış ve çeşitli çalışmalarla incelemişlerdir. Bu alandaki önemli örnekler arasında; Mustafa Kınık’ın 2015 yılında yayımladığı *Grafik Tasarımda İntihal ve Etik*, Murat Ertürk’ün 2017 tarihli *Sorumluluk Kavramı Üzerinden Görsel İletişim Tasarımında Etik ve Eğitimi* başlıklı çalışması ile Öznur Işır’ın 2020 yılında yayımladığı *İnternet Çağında Görsel İletişim Tasarım Etiği* adlı eseri yer almaktadır. Ayrıca bazı tasarım eğitmenlerinin, doğrudan “meslek etiği” başlıklı bir ders olmasa da bu konulara duyarlılıkla yaklaştıkları ve farklı dersler aracılığıyla etik meseleleri öğrencileriyle paylaştıkları gözlemlenmektedir. Örneğin, tipografi derslerinde font kullanımında telif haklarına dikkat edilmesi; ambalaj tasarımı derslerinde sürdürülebilirlik konusunun işlenmesi, görsel iletişim tasarımı derslerinde ise kullanılan araç, gereç ve yazılımların etik çerçevede doğru kullanımı gibi uygulamalar bu yaklaşımı desteklemektedir. Lisansüstü düzeyde de grafik tasarım ve etik konularına odaklanan sınırlı sayıda çalışmanın varlığı bilinmektedir. Bu alandaki bazı örnekler arasında, Ömer Erdem’in 2017 yılında tamamladığı yüksek lisans tezi *Grafik Tasarımcı Adaylarının Grafik Tasarımın Etik İlkelerine Yönelik Farkındalıklarının İncelenmesi* ile Asya Fatma Bağcı’nın 2018 yılında yayımladığı *Sosyal Tasarım: Tasarımcının Vicdanına ve Yeni Sosyal Rolüne Yönelik Nitel Bir İnceleme* başlıklı yüksek lisans tezi gösterilebilir. Bu çalışmalar, etik farkındalık ve tasarımcının toplumsal sorumluluğu gibi önemli konulara odaklanarak alana katkı sunmaktadır. Fakat Murat Ertürk’ün 2017’de

yaptığı araştırma, Türkiye’de tasarım eğitiminde meslek etiği derslerine yeterince önem verilmediğini ortaya koymuş ve bu eksikliğin giderilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir (Ertürk, 2017: 741). Benzer bir araştırma 2022 yılında Akman tarafından Sanatta yeterlik tezi kapsamında yeniden yapılmış ve meslek etiği derslerinin az olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Akman, 2022). Grafik tasarım eğitiminde öğrencinin üretim tercihleri, büyük ölçüde eğitimciyle kurduğu iletişimin niteliğine bağlıdır; öğrenciler yalnızca teknik becerilerle değil, etik farkındalıkla da donatılmalıdır (Dursun, 2021: 1214, 1215). Dijital teknolojilerin ve küresel baskıların etkisiyle intihal riski artarken, özgünlük ve etik sorumluluk gibi değerlerin korunması zorlaşmaktadır. Bu nedenle, eğitim sürecinde etik ilkelerin kazandırılmasına yönelik bilinçli ve bütüncül bir yaklaşım sergilenmelidir. Ayrıca Steven Mccarthy’in dediği gibi eğitimciler grafik tasarımı yalnızca para kazanılan bir iş olarak görmemelidir (Mccarthy, 2010).

Günümüzde grafik tasarım alanında karşılaşılan etik sorunların temelinde; mesleki eğitimdeki yetersizlikler, giderek yoğunlaşan rekabet ortamı ve dijital teknolojilerdeki baş döndürücü gelişmeler yer almaktadır (Gürdal Pamuklu & Bakar Fındıkçı, 2023: 399). Özellikle bilgisayar destekli tasarım araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte tasarım ürünlerinin dijital mecralarda hızlı ve kontrolsüz biçimde yayılması, etik dışı davranışlara zemin hazırlamaktadır. Bu durum hem özgünlük ilkesinin ihlali hem de telif hakkı gibi yasal ve etik yükümlülüklerin göz ardı edilmesiyle sonuçlanabilmektedir. Dolayısıyla, etik ilkelere bağlı meslek pratiği oluşturmak, bu değişen koşullar karşısında daha da kritik bir hale gelmiştir.

Türkiye’de tasarımda etik, çoğunlukla tasarımcıların bireysel tutumlarına bırakılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tasarım araştırmacıları, aktif olarak üretim yapan tasarımcılar ve tasarım eğitmenleri, kişisel bilgi ve ilgi alanlarına göre bu konuda ilerlemektedirler. Örnek vermek gerekirse, İlhan Bilge, Ömer Durmaz, Mustafa Kınık, Enis Timuçin Tan, Ceren Bulut Yumrukaya, Sevim Selamet, Melike Taşcıoğlu Vaughan, Tevfik Fikret Uçar gibi daha nice hocalarımızın derslerinde kimi zaman doğrudan kimi zamanda dolaylı olarak etik konularına yer vermesi örnek gösterilebilir.

Grafik Tasarım tarihimizde Bülent Erkmén’in “Bir Neo-Modernist Manifestosu” tasarımcılara doğrudan etikle ilgili olmasa da yönlendirici bir perspektif sunmaktadır (Erkmén, 1993). Ayrıca, tasarımcılarla gerçekleştirilen “İyi tasarım nedir?”, “Sürdürülebilir tasarım nasıl olmalıdır?”, “Tasarımda Görgü” ve “Tasarımda hukuksal sorunlar nelerdir?” gibi soruları içeren söyleşiler de bu bağlamda değerlendirilebilir. Etik ihlallerin doğru bir şekilde cezalandırılmaması da ülkemizdeki başka bir problemdir. “Grafik tasarımların toplum tarafından ortak yargıyla ‘kötü’ olarak nitelendirdiği ‘çalma, kopyalama, fikir hırsızlığı’ gibi davranışlarla üretilenleri referansı belirsiz, bireysel yorumlar çerçevesinde değerlendirildiği ve ciddi yaptırımlar olmadığından dolayı kullanılmaya devam ettiği görülmektedir” (Kınık, 2015: 307, 308). Grafik tasarım mesleği, çoğu zaman fark edilmese de toplumla doğrudan ilişki içinde olup, yönlendirici bir role sahiptir. Bu bağlamda, meslek değerlerinin bilinmesi ve meslek etiği ilkelerine uygun hareket edilmesi hem mesleğin hem de toplumun geleceği açısından büyük önem taşımaktadır. Grafik tasarım ve görsel iletişim tasarımı, doğası gereği multidisipliner bir yapıya sahiptir ve bu çok yönlü yapı,

alanın işlevselliği açısından zorunludur. Hem bireysel hem de mesleki görgü ve birikimin gelişmiş olması, tasarım sürecine doğrudan olumlu katkılar sunmaktadır. Ancak, Türkiye’de bu düzeyin genel olarak düşük olduğu ve tasarım kalitesine yansıyan olumsuz etkiler yarattığı gözlemlenmektedir (Durmaz, 2020).

*Görsel 05: Tasarımda Etik Manifesto ve Tasarımda Etiğe Giriş
Kitapçığı,*

<https://rb.gy/xq9orv>

Yazarın 2022 yılında tamamladığı tez çalışması, Türkiye’deki meslek etiği derslerinin mevcut durumunu, grafik tasarım alanındaki meslektaşların etik konulara yönelik tutumlarını ve alandaki önde gelen bazı tasarımcıların etik ile grafik tasarım ilişkisine dair görüşlerini kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Çalışmada, Ceren Bulut Yumrukaya, Çiğdem Demir, Dilek Evirgen, Enis Timuçin Tan, İlhan Bilge, Murat Ertürk, Mustafa Kınık, Orhan Sevindik, Ömer Durmaz, Ömer Genç, Öznur Işır, Pelin Öztürk Göçmen, Rauf Kösemen, Tevfik Fikret Uçar, Tuğba Bayıslan, Yasin Avcı ve

Zeynep Pehlivan Baskın gibi alanın önde gelen ve etik konusu ile yolları kesişmiş bazı tasarımcıların kıymetli değerlendirmelerine yer verilmiştir (Akman, 2022). Araştırmanın yürütüldüğü dönemin koşullarına uygun ve daha sağlıklı sonuçlara ulaşılabilmesi amacıyla; alan uzmanlarıyla yapılan görüşmeler, grafik tasarım alanındaki paydaşlarla gerçekleştirilen anket çalışmaları ve yükseköğretim kurumlarında meslek etiği derslerinin durumu ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Bu üç farklı veri kaynağından elde edilen bilgiler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve ortak çıkarımlara ulaşılmıştır. Bu sayede, yalnızca tek bir veri setine bağlı kalmaksızın daha geniş ve kapsayıcı bir araştırma perspektifi oluşturulmuştur. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Türkiye’de grafik tasarım alanında meslek etiği ve örgüt kültürü konularının çok zayıf bir düzeyde olduğu ortaya konmuş; bu duruma karşılık, eğitim alanında ve profesyonel pratikte acil ve somut adımların atılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu araştırma, yalnızca mevcut sorunları tespit edip ifade etmekle kalmamış; aynı zamanda çözüm üretmeye yönelik uygulamalı öneriler geliştirmeyi de amaçlamıştır. Bu doğrultuda, etik farkındalığın artırılması adına tasarlanmış iki önemli ürün ortaya konmuştur: 2021 yılında hazırlanan “Tasarımda Etiğe Giriş” adlı kitapçık ile “Tasarımda Etik Manifesto” başlıklı belge, tasarım alanında etik değerlere yönelik duyarlılığı artırmayı hedeflemiştir. Bu kaynaklar, 2022 yılında Grafik Tasarımcılar Meslek Kuruluşu’nun (GMK) desteğiyle daha geniş kitlelere ulaştırılmış ve meslek ortamında etik kültürün gelişimine katkı sunmuştur (GMK, 2022; Akman, 2021) (Görsel 05, Görsel 06).

Tasarımda Etik Manifesto

Etik, toplumda ahlakın evrensel değerler çerçevesinde sorgulanması ve ideale ulaşma çabasıdır. Oluşturulan etik ilkeler, iş yaşamı içerisinde normal ve özellikle anormal şartlarda (stres altında, uygunsuz teklifler karşısında, zaman baskısında vb.) daha doğru kararlar almamızı sağlar.

Tasarımda etik manifestonun amacı tasarım süreci ve çözümüne dahil olan her bir birey, kuruluş ve tarafın kendisini bu maddeler çerçevesinde sorgulayarak daha doğru ve etik kararlar almasını sağlamaktır. Bu bakımdan kişi, kuruluş ve tarafların daha doğru hareket etmeye yönlendiren ifadeler bulunmaktadır; Bu ifadeleri aykırı bir durum söz konusu ise ilgili maddelerin üzerinde düşünmekte ve etik hakkında daha fazla bilgi sahibi olmakta fayda vardır.

01 Tasarım süreci ve çözümünü maddi veya manevi

bir değer katmalı.

İş yapış ve akış süreci evrensel değerler çerçevesinde ederi gözetilerek ortaya maddi veya manevi bir değer katmalıdır. Öne sürülen maddi veya manevi değer tarafların zanaatında bırakıp mağdur etmemelidir. Süreci yapıp bir şekilde geliştirmelidir.

05 Tasarım süreci ve çözümünü topluma ve cemiyyete değer

katmalı veya zararsız (nötr) olmalı.

Tasarım süreci ve çözümünü toplumun gelişmesine, problemlerin çözümüne katkı sağlamalı eğer bunları yapamıyorsa mevcut halini korumalı ya da aksi yönde bir etki etmemelidir.

02 Tasarım süreci ve çözümünü başkalarının haklarını

ihlal etmemeli.

Kişiler, çalışanların çalışma şartlarını, ücretlerini vb. kurum ve şirketlerin yazılımlarını, program, eklemlerini vb. kullanılan font, fotoğraf, ses, heykel, illüstrasyon, video vb. zaman içerisinde yer alan çalışma süresi, ücretin arttırması, iletişim süresi vb. hayvan ve doğa vb. gibi tarafların haklarını ihlal ve tahrip etmemelidir.

06 Tasarım süreci ve çözümünü yeni, karmaşık ve daha

büyük problemlere neden olmamalı.

Ortaya konulan süreç ve çözüm önerisi, sisteme dahil olan taraflara yapıp bir çözüm sunmalı daha sofistike sorunlara neden olmamalıdır.

03 Tasarım süreci ve çözümünü iyi tasarım perspektifinden

problemi çözmeli.

Tasarım süreci ve çözümü yenilikçi, kullanışlı, dayanıklı, işlevsel, ekonomik, estetik vb. gibi özellikleri bilinci bir şekilde gözeterek problemi çözmelidir.

07 Tasarım süreci ve çözümünü sürdürülebilir olmalı.

Tasarım süreci ve çözümünde rol alan taraflar, girdi olarak harcanan kaynakların daimi kalmasına katkı sağlamalı ve bu kaynakların bilinçli olarak kullanmalıdır.

04 Tasarım süreci ve çözümünü ekolojisi tehdit ve

tahrip etmemeli.

Biyçeşitliliği, canlı ve cansız ekosistemin doğal dengesini bozmayan, harap etmeyen bir tasarım süreci ve anlayışı yürütülmelidir.

08 Tasarım süreci ve çözümünü meslektaşın veya mesleğin

değersizleştirmemeli.

Tasarım sürecine dahil olan her bir tarafın mesleğin gerekliliklerini hatırlayarak meslek ve meslektaşların onurunu küçültücü, aşağılayıcı, aldatıcı vb. şekillerde hareket etmemelidir.

Görsel 06: Tasarımda Etik Manifesto,

<https://rb.gy/jtcbeb>

Son olarak “Tasarımcılar için Mesleki Davranış Kuralları” kitapçığı, Uluslararası Tasarım Konseyi (ICoD) tarafından belirlenen evrensel etik ilkelerin, tasarım mesleğinde profesyonellik bilincini güçlendirmek amacıyla Grafik Tasarımcılar Meslek Kuruluşu (GMK) tarafından Türkçeye kazandırılmış bir rehberdir (Görsel

07). Kitapçık, mesleki performans, etik davranış ve topluma karşı sorumluluk olmak üzere üç temel başlık altında; tasarımcıların yüksek standartlarda çalışma yükümlülüğünü, etik ilkeler doğrultusunda adil ve şeffaf ilişkiler kurmasını, çevresel sürdürülebilirlik, sosyal eşitlik ve kültürel çeşitliliğe duyarlı üretim süreçlerini benimsemelerini vurgular. Tasarımı yalnızca görsel bir faaliyet değil, toplumsal etkileri olan disiplinlerarası bir sorumluluk alanı olarak tanımlayan bu kılavuz hem meslektaş dayanışmasını hem de tasarım eğitiminin etik temellerini destekleyen önemli bir başvuru kaynağıdır (GMK, 2023).

*Görsel 07: Tasarımcılar İçin Mesleki Davranış Kuralları Kitapçığı,
<https://gmkn.org.tr/uploads/news/file-16838894931898543142.pdf>*

4.4. Grafik Tasarım Ötesinde Sorumlu Paydaşlar ve Etkileri

Bu çalışmanın bu bölümüne kadar, ahlak, etik ve grafik tasarımı etik kavramları ele alınmıştır. Grafik tasarımı etik ilkelere uygun biçimde yürütülen yaratıcı süreç ve ortaya çıkan ürünün, yalnızca tasarımcının çabasıyla sürdürülebilecek bir yapı olmadığı anlaşılmaktadır. Etik bir tasarım süreci, sadece tasarımcının bilinçlenmesiyle sağlanamaz; tek taraflı bir çözüm yaklaşımı uzun vadede sürdürülebilir değildir. Grafik tasarım, doğası gereği çok katmanlı ve etkileşimli bir disiplindir. Bu nedenle, yalnızca grafik tasarımcıya odaklanan çözümler kalıcı ve etkili sonuçlar üretmeyecektir. Bu noktada, tasarımcının içinde bulunduğu çevresel, toplumsal ve sektörel atmosferin de eş zamanlı olarak iyileştirilmesi ve bilinçlendirilmesi gereklidir. Sağlıklı bir mesleki etik yapısı, karşılıklı anlayışa ve ortak kurallar çerçevesinde uzlaşmaya dayanır. Ancak bu yapı içinde tasarımcının bilinçli ve sorumlu bir aktör olarak merkezde yer aldığı da göz ardı edilemez. Tasarım süreci boyunca, tasarımcı, tüketici, işveren ve çevre gibi tüm taraflar hem denetleyici hem de değerlendirilen konumundadır. Bu çok yönlü etkileşim, hataların önlenmesine ve süreçlerin şeffaflaşmasına katkı sağlar. Varsayımsal bir senaryoda, bilinçli bir tüketici, grafik ürünün hem tasarımına hem de üretim sürecine dair farkındalığı sayesinde geri bildirim mekanizmasını işler hâle getirir ve böylece benzer hataların tekrarlanmasının önüne geçilir. Bu şekilde oluşan etik zincir, etik dışı süreçlerin daha başında önlenmesine katkı sağlar. Benzer biçimde, bilinçli bir işveren ya da yönetici, topluma veya çevreye zarar verme potansiyeli taşıyan ürünlerin reklam kampanyalarını üstlenmeyecek; dolayısıyla çalışanlarına da bu yönde tasarımlar üretmeleri için açık ya da örtük

baskı uygulamayacaktır. Bilinçli bir tüketici ise daha sorumlu ürünler talep ederek yalnızca tasarımcıları değil, tüm sektörü daha etik bir çizgiye yönlendirecektir. Bu tür örnekler, grafik tasarım ekosistemindeki tüm taraflar için çoğaltılabilir.

Tasarımcının etik sorumluluğunun ötesinde, tüm tarafların bilinçlendirilmesi sürecinde eğitimin önemli bir rolü vardır. Bu eğitim yalnızca formal okul eğitimiyle sınırlı olmayıp; aile, toplum, sektör temsilcileri, eğitim kurumları, yerel yönetimler, politika yapıcılar ve işletmeleri kapsayan daha geniş bir çerçevede ele alınmalıdır. Öte yandan, tasarımcıların öncelikle kendi etik farkındalıklarını geliştirerek izleyicilere ve kullanıcılara karşı olan sorumluluklarının bilincinde olmaları gerekmektedir. Bu sorumluluğu taşıyan tasarımcılar, iletişimde açıklık ilkesini benimseyerek sürecin diğer paydaşlarını da dahil etmelidir. Tasarımcının izleyiciye karşı sorumlulukları arasında; faydalı ve doğru iletişim kurmak, bilinçli olarak yanlış yönlendirmelerden kaçınmak, elde edilen bilgileri kişisel çıkarlar doğrultusunda kullanmamak, dezavantajlı gruplara karşı daha duyarlı olmak, mesleğin itibarını ve güvenliğini zedeleyecek davranışlardan uzak durmak, özellikle sağlık konularında hassasiyet göstermek ve yanıltıcı bilgilerden kaçınmak gibi ilkeler yer almaktadır (Nini, 2014: 02).

Grafik tasarım, doğası gereği diğer meslek alanlarıyla sürekli etkileşim hâlinde olan bir disiplindir. Bu nedenle grafik tasarımın yaratım sürecinde yer alan her bireyin, öncelikle etik konusunda bilinçlenmesi, ardından ise meslek etiği bağlamında derinleşmesi gerekmektedir. Tasarımcının etik ilkelere dair farkındalık geliştirmesi bu sürecin önemli bir parçasıdır; ancak bu bilinç, etik

bir tasarım ortamı oluşturmak için tek başına yeterli değildir. Bu bağlamda, sürece dâhil olan tüm paydaşların — tüketici, işveren, yerel yönetimler ve politika yapıcılar gibi — etik değerler konusunda gelişim göstermesi büyük önem taşımaktadır (Akman vd., 2024: 590). Örneğin, yerel yönetimler ve politika yapıcılar; uygun çalışma koşullarının sağlanması, rekabetin belirli ilkeler doğrultusunda düzenlenmesi ve çalışma saatlerinin iyileştirilmesi gibi uygulamalarla, meslek etiğinin gelişimine doğrudan katkı sunabilir. Aksi takdirde, etik ilkelere duyarlı bir tasarımcının, kontrolü dışında gelişen koşullar nedeniyle etik dışı süreçlere sürüklendiği durumlar kaçınılmaz hâle gelebilir. Bu durumu açıklamak için şu analogi kullanılabilir: Bilinçli bir birey, evinde atıklarını cam, kâğıt, plastik ve organik olarak ayrıştırarak geri dönüşüme hazır hâle getirebilir; ancak sokağa çıktığında sadece tek bir çöp konteyneriyle karşılaşıyorsa, zamanla bu duyarlılığını sürdüremez ve etik tutumundan ödün vermek zorunda kalabilir. Benzer şekilde, grafik tasarımda da etik ilkelerin sadece tasarımcılar arasında değil, tüm paydaşlarla paylaşılması ve bu ilkelerin içselleştirilmesi gerekmektedir.

Aile ortamı ise etik değerlerin ve ahlaki ilkelerin en etkili biçimde öğrenildiği yerdir. Bu nedenle temel değerlerin küçük yaşlardan itibaren bilinçli bir şekilde aktarılması, yalnızca grafik tasarım mesleğinin değil, diğer tüm meslek alanlarının da etik temeller üzerine inşa edilmesini sağlayacaktır. Ailelerin etik konularda bilinçlendirilmesi ve çocuklara uygulamalı olarak örnek olması, toplumsal farkındalığın gelişmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır. Etik değerlere sahip bilinçli bir toplum, aşırı ve gereksiz tüketime karşı durarak tasarımın daha anlamlı ve toplumsal sorunlara odaklanan bir zemine

yönelmesini teşvik edecektir. Bu sürecin bir diğer önemli ayağı ise eğitim kurumlarıdır. Temel değerler ve erdemler üzerine erken yaşlardan itibaren verilen eğitim, uzun vadede mesleki sorunların önüne geçilmesine yardımcı olacaktır. Erdem sahibi bireyler, profesyonel yaşamda kendi mesleklerine uygun etik ilkeleri geliştirebilir, bu doğrultuda eğitimler düzenleyerek sektörlerin etik gelişimine katkı sunabilir. Bu bağlamda, etik ve etikle bağlantılı kavramların yalnızca tasarım eğitimi kapsamında değil, tüm eğitim düzeylerinde ve alanlarında müfredata entegre edilmesi gerekmektedir.

Türkiye ve dünyadaki güncel gelişmelere bakıldığında hem bireyler hem de kurumlar düzeyinde bu konudaki performansın yeterli olmadığı görülmektedir. Etik değerlerin toplumun tüm paydaşları tarafından bilinmesi ve bu değerlere gerekli hassasiyetin gösterilmesi büyük önem taşır. Aksi takdirde, Sevim Selamet'in sürdürülebilirlik bağlamında dile getirdiği şu uyarı, etik konular için de geçerli olacaktır: “Her yaştan ve her meslekten insan konu üzerinde aynı hassasiyeti göstermediği sürece, tasarımcının kazandığı donanım, onun işverenle, müşteriyle, toplumla zaten var olan iletişim sorununu biraz daha büyütmekten öteye gitmez” (2012: 145). Sonuç olarak, etik bir tasarım sürecinin sağlıklı biçimde sürdürülebilmesi için yalnızca tasarımcının değil, aynı zamanda çevreye duyarlı ve bilinçli bir tüketici ile işveren profilinin de oluşması gerekmektedir. Bu bilinç düzeyi sağlandığında, tüm paydaşların ortak etik ilkeler etrafında uzlaşabildiği bir meslek ortamı kurulması mümkün olacaktır.

4.5. Durum Senaryoları Üzerinden Düşünme Egzersizleri

Aşağıda yer alan senaryoları, evrensel etik değerler (dürüstlük, sorumluluk, adalet, özgürlük, şeffaflık vb.) ile grafik tasarım meslek etiği ilkeleri (mesleki yeterlik, yasallık, dürüstlük, sorumluluk, güvenilirlik, mesleğe bağlılık, haklara saygı vb.) çerçevesinde değerlendiriniz. Her bir durumu analiz ederken tasarımcının bireysel sorumluluklarının yanı sıra topluma karşı olan etik yükümlülüklerini de göz önünde bulundurarak, söz konusu durumda nasıl daha doğru ve etik bir yaklaşım sergilenmesi gerektiğini tartışınız. Bu düşünme egzersizleri, meslek yaşamında karşılaşılabilecek olası etik ikilemler üzerine önceden zihinsel hazırlık yapılmasına olanak tanıyarak, etik farkındalığın güçlenmesini ve mesleki tutumların bilinçli bir şekilde şekillenmesini amaçlamaktadır.

“Zihinsel ve ahlaki güçler, tıpkı kas gücü gibi ancak kullanıldıkça gelişir” (Stuart Mill, 1859).

1. Başarı Hikâyesi mi, Abartı mı?

Grafik tasarım alanında beş yılı aşkın süredir başarılı projelere imza atan Suna Hanım, kariyeri açısından büyük önem taşıyan prestijli bir marka ile iş görüşmesi yapmaktadır. Görüşme sırasında, geçmiş projelerine dair katkılarını olduğundan daha büyük göstererek, bazı başarılarını abartılı biçimde sunar ve bu şekilde markanın güvenini kazanır. Bu iş birliği, mesleki gelişiminde önemli bir dönüm noktası olarak görülmektedir.

Bu bağlamda, Suna Hanım’ın görüşme esnasında sergilediği bu tutum; dürüstlük, şeffaflık ve güvenilirlik

gibi temel meslek etiği ilkeleri açısından nasıl değerlendirilebilir? Tasarımcının, kariyerini ilerletme amacıyla gerçek dışı beyanlarda bulunması etik sorumluluklarını ihlal eder mi?

2. Riskli Bir İş mi, Kariyer Fırsat mı?

Çevreye zarar verdiği geçmişteki uygulamalarıyla bilinen büyük bir petrol şirketi, doğaya olumsuz etkiler barındıran yeni bir projesini kamuoyuna daha olumlu bir imajla sunmak istemektedir. Bu amaçla, yüksek bütçeli bir tanıtım kampanyası düzenlemeye karar verir ve bu kampanyada görev alması için bir grafik tasarımcıyla anlaşır. Tasarımcı, projede yer almanın etik açıdan riskli olabileceğinin farkındadır; ancak sunulan maddi fırsat ve profesyonel kazanımlar nedeniyle bu teklifi kabul eder.

Bu durumda, tasarımcının aldığı karar; dürüstlük, toplumsal sorumluluk, çevresel duyarlılık ve meslek etiğine bağlılık ilkeleri bağlamında nasıl değerlendirilebilir? Tasarımcının, kamuyu yanıltma potansiyeli taşıyan bir projede yer alması, mesleki etik sorumlulukları ile ne ölçüde çelişmektedir?

3. Yenilik mi, Tekrar mı?

Grafik tasarım alanında tanınan ve birçok başarılı projeye imza atmış olan Bülent Bey, yeni çalışmalarında sıklıkla kendi önceki tasarımlarını temel almakta; bu çalışmalarda yalnızca küçük değişiklikler yaparak onları yeniden müşterilere sunmaktadır. Bu yöntemle hem üretim sürecini hızlandırmakta hem de müşteri beklentilerini karşılayan işler ortaya koymaktadır. Ancak bu yaklaşım, tasarım sürecindeki özgünlük ilkesini ne ölçüde karşıladığı ve yaratıcı emeğin tekrara dayalı

biçimde kullanılıp kullanılmadığı açısından tartışmaya açıktır.

Bu bağlamda, Bülent Bey'in uyguladığı yöntem; grafik tasarımda özgünlük, yaratıcı emek ve meslek etiğine bağlılık ilkeleri çerçevesinde nasıl değerlendirilebilir? Tasarımcının tekrar eden içerik üretimi, etik sınırlar içinde kabul edilebilir mi?

4. İlham mı, İhlal mi?

Genç ve yetenekli bir illüstratör olan Aleyna, internetten eriştiği çeşitli görselleri dijital ortamda stilize ederek kendi özgün çalışmaları haline dönüştürmekte ve bu eserlerini sosyal medya platformlarında paylaşarak geniş bir beğeni kitlesi kazanmaktadır. Ancak kullandığı kaynak görsellerin telif haklarına dair açık bir izin almamış olması, etik açıdan tartışmalı bir durumu beraberinde getirmektedir.

Bu durumda Aleyna'nın izlediği yöntem; telif haklarına saygı, özgünlük, emeğe saygı ve dijital içerik üretiminde etik sorumluluklar açısından nasıl değerlendirilebilir? Bir çalışmanın "stilize edilmesi", onu etik ve hukuki açıdan özgün kılar mı?

5. Özgün Başarı mı, Kopya Zafer mi?

Bir grafik tasarım öğrencisi, katıldığı bir afiş tasarımı yarışmasında, başka bir tasarımcının daha önce yaptığı bir çalışmayı büyük ölçüde taklit ederek kendi eseriymiş gibi sunar ve jüri üyelerinin bu benzerliği fark etmemesi sonucunda ödül kazanır. İlk bakışta başarı gibi görünen bu durum, özgünlük, dürüstlük ve emeğe saygı gibi temel etik ilkeler bağlamında ciddi soru işaretleri doğurmaktadır.

Bu bağlamda, söz konusu öğrencinin bu tutumu; meslek etiği, akademik dürüstlük ve yaratıcı emeğe saygı ilkeleri açısından nasıl değerlendirilebilir? Ödül kazandıran fakat taklide dayalı bir çalışmanın etik sorumluluğu nedir ve bu durumun mesleki gelişim üzerindeki olası etkileri nelerdir?

6. Manipülatif Tasarım Dili

Bir ilaç firmasının tanıtım kampanyasında görev alan bir grafik tasarımcı, hazırladığı broşürlerde ürünün tedavi edici etkilerini olduğundan daha güçlü, yan etkilerini ise oldukça hafif veya önemsiz şekilde yansıtan bir görsel dil kullanır. Bu manipülatif anlatım biçimi, ürünün gerçek niteliğini çarpıtarak hedef kitleyi yanıltma riskini taşımaktadır.

Bu durumda, tasarımcının kullandığı bu görsel strateji; dürüstlük, şeffaflık, halk sağlığına duyarlılık ve kamusal sorumluluk ilkeleri açısından nasıl değerlendirilebilir? Görsel iletişimin gücünü kullanan tasarımcı, hedef kitle üzerinde yanıltıcı etki oluşturabilecek durumlarda ne ölçüde etik sorumluluk taşır?

7. Toplumsal Duyarlılıklar Karşısında Tasarım

Bir grafik tasarımcı olan Orhan Bey, cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele etmeyi amaçlayan toplumsal bir kampanyada görev alır. Ancak hazırladığı tasarımlarda, farkında olmadan geleneksel cinsiyet rolleri ve kalıplaşmış yargıları yeniden üreten bir dil ve görsel yapı kullanır. Kampanyanın amacı toplumsal farkındalık yaratmak olsa da kullanılan anlatım biçimi kamuoyunda tartışmalara yol açar.

Bu bağlamda, Orhan Bey'in tercih ettiği görsel ve dilsel unsurlar; toplumsal duyarlılık, kültürel farkındalık, çeşitlik ilkesi ve etik sorumluluk açısından nasıl değerlendirilmelidir? İyi niyetli bir amaca hizmet eden bir projede, tasarımcının hedef kitlenin sosyal ve kültürel hassasiyetlerine uygun bir temsil dili kullanma yükümlülüğü var mıdır?

8. Ticari Kazanç mı, Ahlaki Duruş mu?

Bir grafik tasarımcı olan Emine Hanım, ürünlerinde hayvan deneyi yaptığı kamuoyunda bilinen bir kozmetik firmasıyla tanıtım ve reklam çalışmaları yürütmeyi kabul eder. Firma, bu etik açıdan tartışmalı uygulamaları kamuoyundan gizlemekte ve markasını daha olumlu bir imajla sunmaya çalışmaktadır. Emine Hanım ise, etik risklerin farkında olmasına rağmen ticari kazanç ve profesyonel fırsatlar nedeniyle bu iş birliğini sürdürür.

Bu bağlamda, tasarımcının söz konusu firma ile çalışmayı tercih etmesi; toplumsal sorumluluk, şeffaflık, vicdani duruş ve meslek etiği ilkeleri açısından nasıl değerlendirilebilir? Ticari kaygıların, tasarımcının etik duruşunu şekillendirmesi hangi sınırlar içerisinde kabul edilebilir?

9. Kamu Yararına Karşı Gizlilik

Bir grafik tasarımcı olan Can Bey, bir belediyeye ait çevre düzenlemesi projesinde görev almaktadır. Proje kapsamında hazırlanan tanıtım materyalleri için çalışırken, düzenlemenin doğaya zarar verecek unsurlar içerdiğini fark eder. Ancak tasarımcıdan, bu olumsuz etkileri kamuoyuyla paylaşmaması ve yalnızca projenin olumlu

yönlerini öne çıkaran bir görsel anlatım dili kullanması istenir.

Bu bağlamda, tasarımcının içinde bulunduğu durum; dürüstlük, şeffaflık, toplumsal sorumluluk ve kamusal yarar gibi etik ilkeler doğrultusunda nasıl değerlendirilebilir? Tasarımcının sessiz kalması mı, yoksa kamuoyunu bilgilendirme yönünde bir tutum sergilemesi mi etik açıdan daha sorumlu bir davranış olur?

10. İçerik Filtreleme ve Sansür

Bir haber platformunda çalışan bir grafik tasarımcı, siyasi baskı altındaki bazı haber içeriklerine ilişkin görsellerin yayın öncesinde ya etkisizleştirilmesi ya da tamamen kaldırılması yönünde görevlendirilir. Bu müdahaleler, kamuoyunu bilgilendirme işlevi taşıyan haberlerin etkisini azaltmakta ve içeriklerin sansüre uğramasına neden olmaktadır.

Bu bağlamda, tasarımcının bu talebe uyup uymama yönünde vereceği karar; ifade özgürlüğü, kamusal yarar, mesleki dürüstlük ve tasarım etiği ilkeleri çerçevesinde nasıl değerlendirilmelidir? Tasarımcının, görsel yolla uygulanan sansüre aracı olması ne ölçüde etik sorumluluk ihlali sayılır?

11. Sponsorluk ve Tarafsızlık Arasında

Bir üniversite etkinliği için afiş tasarımı yapan grafik tasarım öğrencisi, etkinliğin ana sponsoru olan güçlü bir markanın logosunu afişin tam merkezine, dikkat çekici bir biçimde yerleştirmesi için doğrudan baskıya maruz kalır. Ancak bu dayatma, etkinliğin akademik tarafsızlık ve bağımsızlık ilkeleriyle açıkça çelişmektedir. Tasarımcı,

bir yandan profesyonel baskının, diğer yandan etik duruşunun ağırlığını taşımaktadır.

Bu noktada tasarım öğrencisinin, görsel tasarımın ruhunu zedeleyecek ölçüde dayatılan bu ticari müdahaleyi kabul ederek yaratıcı iradesinden ve mesleki ilkelerinden ödün mü vermelidir? Yoksa sponsorluk baskısına direnerek tasarımın özerkliğini ve kamu yararını korumayı mı tercih etmelidir?

12. Görsel Şiddet ve Etki Dili

Toplumsal farkındalık yaratmayı amaçlayan bir sivil toplum kuruluşu, şiddetle mücadeleyle yönelik bir kampanya yürütmektedir. Kampanyanın görsel ayağında görev alan grafik tasarımcıdan, izleyicinin dikkatini çekmek amacıyla oldukça sert, rahatsız edici ve şiddet içerikli görseller kullanması talep edilir. Bu tür görsellerin, mesajın etkisini artırarak farkındalık yaratması beklenirken; öte yandan izleyici üzerinde travmatik bir etki bırakma riski de bulunmaktadır.

Bu bağlamda tasarımcı, kamusal sorumluluk, toplumsal duyarlılık ve etik iletişim ilkeleri çerçevesinde bu talebe nasıl yaklaşmalıdır? Şiddeti görünür kılmak ile onu yeniden üretmek arasındaki ince çizgi nasıl korunmalı, tasarımcının görsel anlatım dili bu sınırdan nasıl şekillendirilmelidir?

13. Aşırı Tüketimi Teşvik Eden Tasarımlar

Bir e-ticaret platformunda çalışan grafik tasarımcı, kullanıcıların dikkatini çekmek ve satışları artırmak amacıyla çeşitli indirim kampanyalarına yönelik görsel tasarımlar üretmektedir. Hazırlanan afişler ve dijital içerikler, zamanla kullanıcıları gereksiz ve plansız

alışverişe yönlendirmeye başlar. Bu kampanyalar kısa vadede firmaya ekonomik kazanç sağlasa da, uzun vadede bireylerde aşırı tüketim alışkanlıklarını teşvik ederek toplumsal ve çevresel olumsuzluklara zemin hazırlar.

Bu bağlamda, tasarımcının sorumluluğu yalnızca çalıştığı firmaya karşı mı sınırlıdır? Yoksa tüketim kültürünü etkileyen bu tür görsel anlatımlarda, toplumun refahı ve çevresel sürdürülebilirlik gibi daha geniş etik sorumluluklar da göz önünde bulundurulmalı mıdır?

14. Sosyal Medyada Gizli Reklam

Bir grafik tasarımcı, sosyal medyada geniş bir takipçi kitlesine sahip olan bir fenomenin hesabı için dijital içerikler üretmektedir. Hazırlanan içeriklerin bir kısmı tanıtım ve reklam amaçlı olmasına rağmen, bu içeriklerde reklam olduğu açıkça belirtilmemekte ve izleyicilere doğal paylaşım izlenimi verilmektedir. Bu durum, izleyicinin yönlendirilme biçimi üzerinde etik açıdan sorunlu bir alan yaratmaktadır.

Bu bağlamda, söz konusu içeriklerin reklam niteliği taşıdığı halde gizlenmesi durumunda, tasarımcının etik sorumluluğu nedir? Görsel iletişim alanında çalışan bir tasarımcı, şeffaflık ve dürüstlük ilkeleri doğrultusunda izleyiciyi bilgilendirme yükümlülüğüne sahip midir?

15. Etik Kriz Karşısında Tasarımcının Rolü

Grafik tasarım sektöründe etik dışı uygulamaların yaygınlaştığı, buna paralel olarak çalışma koşullarının ağırlaştığı ve ücretlerin düşük kaldığı gözlemlenmektedir. Bu yapısal sorunlar karşısında hem tasarımcıların hem de sektör politikalarını belirleyen karar vericilerin sessiz kalması, mesleki etik ilkeler açısından ciddi bir kırılmaya

işaret etmektedir. Bu noktada tasarımcıların yalnızca bireysel çıkarlarını gözeten bir tutumla yetinmeleri yeterli değildir; aksine, etik değerler temelinde sektördeki adaletsizlikleri sorgulayan, eleştiren ve dönüştürmeye yönelik kolektif bir bilinç geliştirmeleri gerekmektedir.

Bu bağlamda aşağıdaki sorular, etik kültürün yeniden inşası açısından tartışılmaya değerdir:

Böyle bir ortamda tasarımcıların etik perspektiften taşıması gereken sorumluluklar nelerdir?

Bu yapısal sorunlara karşı ne tür çözüm yolları geliştirilebilir?

Meslek örgütleri, eğitim kurumları ve yasa yapıcılar bu sürece nasıl katkı sunabilir?

Etik ilkelere dayalı, adil ve sürdürülebilir bir meslek kültürünü inşa edebilmek için hangi somut adımlar atılmalıdır?

Sonuç Yerine

Grafik tasarım, yalnızca estetik kaygılar doğrultusunda şekillenen bir görsel iletişim disiplini olmaktan öte; toplumun algılarını, davranışlarını ve değer sistemlerini doğrudan etkileyen güçlü bir kültürel ve sosyal aktarıcıdır. Dolayısıyla, bu alandaki mesleki uygulamaların yalnızca teknik yeterlilikle değil, aynı zamanda etik ilkelerle de temellendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Tasarım sürecinde benimsenen etik tutumlar, yalnızca bireysel başarıyı ya da müşteri memnuniyetini değil, toplumsal faydayı da doğrudan etkileyen temel yapı taşlarıdır. Bu çalışmada, etik ve meslek etiği kavramları tarihsel, felsefi ve uygulamalı yönleriyle ele alınmış; grafik tasarım özelinde etik ilkelere duyulan gereksinim farklı boyutlarıyla kolay anlaşılır bir şekilde ortaya konmuştur.

Nitelikli bir grafik tasarımcı, karar alma sürecinde yalnızca yaratıcılık ve teknik beceriye değil; aynı zamanda toplumsal sorumluluklara, çevresel etkilerle uyuma, kültürel çeşitliliğe duyarlılığa, kullanıcı haklarına ve adalet ilkesine bağlı kalmalıdır. Telif haklarına saygı, özgünlük, doğruluk, şeffaflık, manipülasyondan kaçınma, toplumsal fayda gözetme ve çevresel duyarlılık gibi etik ilkeler, tasarımın yalnızca estetik ve işlevsel değil, aynı zamanda

vicdani ve insani bir zeminde üretilmesini sağlar. Ancak etik değerlerin korunması ve yaygınlaştırılması yalnızca tasarımcıların bireysel farkındalığı ile sürdürülebilecek bir yapı değildir. İşverenler, müşteriler, kullanıcılar, kamu otoriteleri ve eğitim kurumları gibi sürece dahil olan tüm paydaşların da etik sorumluluk bilinciyle hareket etmesi gerekir. Bu noktada meslektaşlara, eğitim kurumlarına, meslek birliklerine (dernek, kurum vb.), yerel yönetimlere ve yasa yapıcılara önemli görevler düşmektedir. Etik değerlerin yalnızca teori düzeyinde değil, uygulamada da içselleştirilmesini sağlamak amacıyla çok yönlü ve sürdürülebilir bir etik kültürün oluşturulması gerekmektedir. Bu tür bir iş birliği, yalnızca grafik tasarım alanında değil, tüm yaratıcı sektörlerde etik dışı uygulamaların önüne geçerek daha sağlıklı bir toplumsal yapı oluşmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, grafik tasarım mesleğinde etik değerlere bağlılık yalnızca mesleki itibarı ve güvenilirliği artırmakla sınırlı değildir; aynı zamanda toplumsal adaletin tesisinde, bireysel hakların korunmasında ve sürdürülebilir bir kalkınma anlayışının yaygınlaştırılmasında da belirleyici bir rol oynamaktadır. Evrensel etik ilkeleri temel alan bir tasarım yaklaşımı, bireysel başarıların daha anlamlı, daha kalıcı ve toplumsal faydayla bütünleşmiş bir biçimde var olmasını sağlar. Etik değerlere dayalı bir meslek kültürünün inşası ise, yalnızca mesleğin saygınlığını değil, aynı zamanda daha adil, bilinçli ve yaşanabilir bir toplumun temelini güçlendirir. Bu bağlamda, grafik tasarımda etik sorumluluk yalnızca kişisel bir tercih değil; aynı zamanda mesleki bir zorunluluk ve topluma karşı duyulan vicdani bir yükümlülüktür. Unutmamak gerekir ki; tasarım yalnızca bir biçim değil, aynı zamanda bir duruştur. Bu duruş etikle birleştiğinde, tasarım hem

bireyi hem de toplumu dönüştürebilecek güçlü bir araca dönüşür. Geleceği daha duyarlı, adil ve bilinçli bir tasarım kültürü ile şekillendirmek mümkün ve gereklidir. Bu dönüşümün gerçekleşebilmesi için yalnızca tasarımcılar değil; eğitimcilerden işverenlere, karar vericilerden kullanıcıya kadar tasarım sürecine dahil olan tüm paydaşların etik sorumluluklarını fark etmesi ve bu kültürel dönüşümde aktif rol üstlenmesi büyük bir önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Akdemir, N. (2017). Tasarım kavramının geniş çerçevesi: tasarım odaklı yaklaşımlar üzerine bir inceleme. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(1), Ss. 85-92.
- Akman, M. (2021). Tasarımda Etiğe Giriş. Tezden Üretilmiş Kitapçık, Anadolu Üniversitesi. Grafikerler Meslek Kuruluşu. <https://gmk.org.tr/uploads/news/file-1650868760693544084.pdf>
- Akman, M. (2022). *Türkiye’de grafik tasarım bağlamında meslek etiğinin incelenmesi* [Sanatta yeterlik tezi, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Açık Erişim Sistemi. (Tez No: 734465).
- Akman, M., Taşçıoğlu, M., & Aşan Greenacre, Z. (2024). Türkiye’de grafik tasarımcıların meslek etiği kavramına yaklaşımları ve meslek etiği dersinin tasarım eğitimindeki durumu. *Sanat Ve Tasarım Dergisi*, 14(1), 585-603. <https://doi.org/10.20488/sanattasarim.1506541>
- Anayasa, (1982). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa/>
- Aiga, (2012). Design for good for education. <https://educators.aiga.org/design-for-good-for-education/> (05.10.2020).

- Aslan, Ş. E., Diker, E. (2011). *Reklam ajansı çalışanlarının etiğe ilişkin tutumları üzerine bir araştırma*. Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi II. Medya ve Etik Sempozyumu, Medya Kültür İlişkisinde Etik. Tam Bildiriler Kitabı (Ed: Yağbasan, M., Çetindağ Süme, G.). Ss. 247-256.
- Aydın, İ. (2015). Kamuda etik.
https://www5.tbmm.gov.tr/etik_komisyonu/belgeler/makale_KamudaEtikInayetAydin.pdf (22.08.2021).
- Ayhan, A. ve Avukat, S. (2009). Eşitlik ilkesi ve tarihçesi. *Hukuk Gündemi*, Ss. 45-51.
- Bahar, E. (2014). *Meslek etiği*. Detay Yayıncılık.
- Bağcı, A. F. (2018). *Sosyal tasarım: Tasarımcının vicdanına ve yeni sosyal rolüne yönelik nitel bir inceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Birkök, M. C. (2019). Değerler sınıflandırması. *International Journal of Human Science*, 16(02) Pp. 493-498.
- Bodur, H. (2017). Etiğin alet çantasına bakmak: Ahlak, etik ve ilintili temel kavramlar üzerine notlar. *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 7, Ss. 155-190.
- Cooper, H. (2013). *The social impact design summit and design and social impact: A cross-sectoral agenda for design education, research and practice*. Smithsonian Institution Cooper-Hewitt, National Design Museum, in conjunction with the National Endowment for the Arts and The Lemelson Foundation.
- Çorum, A., Görener, B., Biçer, A. A., Bingöl, D., Arı, E., Çağlak E., Yıldırım, F., Kale, G. Ö., Öztürk, G., Yenigün, H. İ., Tamer, İ., Toker, K., Bulu, M., Yalçıntaş, M., İyigün, N. Ö., Alayoğlu N., Genç N., Aydın. O. Ş., Şahinoğlu, Z. B. (2015). Güncel yaklaşımlar ışığında etik. İstanbul: Beta Yayınları.
- Diñçeli, D. (2017). Sanat ve tasarım etiği. *İdil Dergisi*, 6(30), Ss. 585-617.

- Durmaz, Ö. (2020). *Tasarımda görgü*. MAKÜ STF (Youtube Videosu), <https://www.youtube.com/watch?v=BnxAPVxo1Aw> (16.03.2025).
- Dursun, N. (2021). Etik değerler, normlar ve grafik tasarım etiği. *International Academic Social Resources Journal*, (e-ISSN: 2636-7637), 6(28), Ss. 1208-1216.
- Ekici, M. K. (2013). *Meslek etiği*. Yargı Yayınevi.
- Erdem, Ö. (2017). *Grafik tasarımcı adaylarının grafik tasarımın etik ilkelerine yönelik farkındalıklarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Ergüven, A. (2021). *İyi tasarım nedir?* İstanbul: Hümanist Ajans.
- Erkmen, B. (1993). Bir neo-modernist manifesto. *Arredamento Dekorasyon*, İstanbul: Boyut Yayıncılık, 46,
- Ertürk, M. (2017). Sorumluluk kavramı üzerinden görsel iletişim tasarımda etik ve eğitimi. *SDÜ ART-E, Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 10(20), Ss. 730-742.
- Glaser, M. (2004). *Ambiguity & truth*.
<https://www.miltonglaser.com/files/Essays-Ambiguity-8192.pdf> (18.10.2021).
- GMK. (2002a). İlk önce öncelikler. *Dedi ki*, 2, İstanbul.
<https://gmkn.org.tr/uploads/news/file-14466674451023275305.pdf> (16.03.2019).
- GMK. (2002b). Tasarım ekolojisi. *Dedi ki*, 3, İstanbul.
<https://gmkn.org.tr/uploads/news/file-14466674082139212261.pdf> (16.03.2021).
- GMK. (2017). Grafik tasarımda hukuksal sorunlar. <https://gmkn.org.tr/news/gmkdan/yol-gosterici-bir-rehber-grafik-tasarimda-hukusal-sorunlar> (29.07.2021)
- GMK. (2022). Tasarımda etiğe giriş ve tasarımda etik manifesto. <https://gmkn.org.tr/news/turkiyeden/tasarimda-etige-giris> (29.07.2023)

- GMK. (2023). Tasarımcılar için mesleki davranış kuralları. <https://gmk.org.tr/uploads/news/file-16838894931898543142.pdf> (29.05.2024)
- Gürdal Pamuklu, A. & Bakar Fındıkcı, M. (2023). Grafik Tasarımda Etik Sorunlar: Akademisyen Görüşleri. *Social Sciences Research Journal*, 12(3), Ss. 390-400.
- Gönülaçar, Ş. (2019). Etik ilkeler ve ihlaller. Ankara. https://www.academia.edu/9326934/Etik_ilkeler_ve_ihlaller (29.08.2021).
- Ind.ic. (2025). *Ethical Design*. <https://ind.ic/ethical-design/>
- Işır, Ö. (2020). *İnternet Çağında Görsel İletişim Tasarım Etiği*. Proceedings of the 17th International Symposium Communication in the Millennium. Pdf file, E-Book. Ss. 225-234.
- Kalman, T. (1990). *Kötü olmak için buradaysınız*. (Çev: Çetin, C., Cangökcü, H.) GMK Yazılar. Sayı: 31.
- Kaya, E. (2024). *Hayvan etiği tartışmaları bağlamında Türkiye’de hayvan hakları üzerine bir inceleme*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Keskin, A. (2009). Etik üstüne. *Dini Araştırmalar*, 12(35), Ss. 143-160.
- Kınık, M. (2015). Grafik tasarımda intihal ve etik. *Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi*. 1(2), Ss. 304-322.
- Kolçak, M. (2013). *Meslek etiği*. Ekin Yayınevi.
- Lamberton, L. H., Minor L. (1995). *Human relations: Strategies for success*. Chicago: Irwin Mirror Press.
- MacAvery Kane, E. (2010). *Ethics a graphic designer’s field guide*. Eileen MacAvery Kane, Campbell Hall, NY 10916.
- Mahmutoğlu, A. (2009). Etik ve ahlak; Benzerlikler, farklılıklar ve ilişkiler. *Türk İdare Dergisi*, 81(463-464). Ss. 225-249.
- Mccarthy, S. (2010). *Who’s responsible?* <http://www.cymagazine.com/blog/post/whos-responsible> (01.05.2025)

- McCoy, B. H. (2005). Harvard business review, şirket ahlakı. (Çev: Engin, C.). İstanbul: MESS Yayınları No: 466, Ss: 159-174.
- Mevzuat, (1951). Fikir ve sanat eserleri kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5846.pdf> (10.12.2020).
- Mevzuat, (2017). Sınai mülkiyet kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6769.pdf> (10.12.2020).
- Mietkiewicz, H. (2016). *Graphic design + ethics + capitalism the everlasting debate*. London.
- Monteiro, M. (2012). *Design is a job*. New York: A Book Apart.
- Newson, A., Eleanor, S., Sudjic, D. (2016). *Designer maker user*. London: Phaidon Press.
- Özgener, Ş. (2004). *İş ahlakının temelleri, yönetsel bir yaklaşım*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Özmen, F., & Güngör, A. (2008). Eğitim denetiminde etik. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(15), 137-155.
- Pehlivan, İ. (2002). *Yönetsel, mesleki ve örgütsel etik*. Pegem Yayınları.
- Papanek, V. (1973). *Design for The real world: human ecology and social change*. New York: Bantam Books Inc.
- Pieper, A. (2012). *Etîfe giriş*. (Çev: Sezer, G., Atayman, V.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- RYD. (t.y.). *Reklam yaratıcıları derneği*. <https://www.ryd.org.tr> (20.05.2022).
- Napper, V., Johari, A. ve Yeaman, A. R. J. (2023). History of AECT professional ethics. Brill. pp. 660–703. https://doi.org/10.1163/9789004682580_049
- Nini, P. (2014). Grafik tasarımda etik arayışı. (Çev: Tülü, B). *GMK Yazılar*, 144, Ss. 1-2.

- Rams, D. (1959). Ten principles for good design. <https://www.vitsoe.com/us/about/good-design#id-good-design-at-vitsoe>
- Ravo, J. (2023). Preserving Ethics in a Not So Ethical World. AMWA Journal. <https://doi.org/10.55752/amwa.2023.316>
- Segd, (2016). Professional Standards. https://www.google.com.tr/url?sa=t&source=web&rct=-j&opi=89978449&url=https://media.segd.org/s3fs-public/2016-12-08_SEGD_ProfessionalStandards.pdf&cved=2ahUKEwjcxYDfjo-MAxVOS_EDHSm4N-nEQFnOECAsQAQ&usg=AOvVaw1Ip2_kZ1PNtR-R4YPF_SDP-
- Selamet, S. (2012). Sürdürülebilirlik ve grafik tasarım, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15). Ss. 125-148.
- Suluk, C. (2018). 6769 Sayılı mülkiyet kanununun getirdiği yenilikler. *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi*, 4(1), Ss. 91-109.
- Sökmen, A. (2016). *Meslek etiği, örgütsel ve yönetsel etik kurumsal sosyal sorumluluk*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Stuart Mill, J. (1856). On Liberty, Chapter III, Of individuality, as one of the elements of well-being. <https://www.utilitarianism.com/ol/three.html> (08.05.2025).
- Theicod. (2017). *Montreal design declaration*. https://www.theicod.org/storage/app/media/01_The%20Council/06_Montreal%20Design%20Declaration/Montreal_Design_Declaration_2017_WEB.pdf
- Theicod, (2025). *Designing with humanity*. <https://www.theicod.org/en>
- Titiz, M. T. (1998). Her örgütlenme kendi etik kurallarını oluşturmalıdır. *BT Haber*, S. 03.

Meslek Etiği & Grafik Tasarım: Genelden Özele Bir Yolculuk

Mustafa Akman

 ÖZGÜR
YAYINLARI

ISBN 978-625-5958-95-2

9

786255

958952